

Roráte karlo-arnoštské

Kapitola z historie českých obrozených mystifikací

Marie Škarpová

Ústav české literatury a komparatistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy
marie.skarpova@centrum.cz

RÉSUMÉ

Charles-Ernest Rorate. A Chapter from the History of Czech Revival Mystifications

One of the most significant changes in the manner of reproduction, distribution, usage and interpretation of Czech Rorate chants took place in the 1830s and 1840s. It was then that Czech catholic priest Václav Michael Pešina (1782–1859) provided an interpretation of early modern Czech ultraquist liturgical Rorate chants (which were newly available in the edition published in 1823 by Jan Hostivít Pospíšil) as Charles-Ernest Rorate, i.e. as old Czech chants of an advent worship for people, which, according to Pešina, were introduced into St. Vitus Cathedral and other Czech churches by Archbishop Ernest of Pardubice with the support of Charles IV. Pešina also put into effect new ways in which Czech Rorate chants were reproduced and distributed, and initiated their introduction into Czech catholic churches, including the Prague cathedral, as revived Old Czech morning advent catholic worship for the people. In this paper, we analyze the strategies which were used to assert the interpretation of Czech Rorate chants, such as the Charles-Ernest Rorate, in the Czech cultural domain, as well as the strategies which led to the Rorate from the year 1823 being determined as the primary source. We also focus on the demystifying processes which resulted in the rejection of the concept of the Charles-Ernest Rorate, and in the virtually complete erasure of Pešina's person from the Czech collective memory. Attention is also paid to the identity- and culture-forming function of this Revivalist mystification and its potential to become a valuable analytic tool for the modern-day Czech society.

KLÍČOVÁ SLOVA / KEYWORDS

Roráty; Václav Michael Pešina; Roráte karlo-arnoštské; katedrála sv. Víta; *Časopis katolického duchovenstva*; české národní obrození; mystifikace; demystifikace; literární recepcce / rorate chants; Václav Michael Pešina; Charles-Ernest Rorate; St. Vitus Cathedral; *Časopis katolického duchovenstva*; Czech National Revival; mystification; demystification; literary reception.

I.

Jednou z nepřehlédnutelných skutečností českých rorátních zpěvů¹ je — soudě podle dochovaných pramenů — úctyhodná délka jejich recepcce v bohemikálním prostředí, trvající od pozdního středověku prakticky až do současnosti. Roráty tak jsou výbor-

1 Souhrnný přehled bádání o rorátních zpěvech bohemikální provenience nabízejí převážně muzikologicky zaměřené stati (viz zejména Kouba 1971, Mráček 1977, Bahnová 1997

nou možností ke studiu (literární) recepcí, a to zejména k problematice nakládání se „starými“, svým vznikem časově vzdálenými texty. Už letný pohled na dochované bohemikální rorátní prameny ukazuje, jak výraznými proměnami jazykovými, hudebními, konfesijními, liturgickými a materiálně mediálními bohemikální rorátní zpěvy procházely (a procházejí), jak mnohokrát a jakými různými způsoby byly rekontextualizovány, reinterpretovány a významově přepisovány, jak rozmanité způsoby jejich reprodukce, distribuce, uchovávání a konzumace se používaly (a používají). Obecněji řečeno, i rorátní materiál ukazuje, jak aktivním procesem recipování textu je a jak velkým potenciálem generování nového disponuje. Dochované rorátní prameny rovněž nabízejí vhodný materiál k hledání odpovědí na otázku, co vše podmiňuje úspěšnou recepci textu vytvořeného ve vzdálené, „dávné“ minulosti, k níž se zároveň recipující vztahuje jako ke své vlastní minulosti, pomocí jakých technik a strategií je pečováno o smysl zpřístupňovaného „starého“ textu, jak je konstruována kategorie (recepční) kontinuity a jaké hodnoty jsou s ní spojovány. Zároveň roráty dobře umožňují sledovat, jak se při recepci proměňuje nejen samo recipované, nýbrž jak se recepcí podílí též na proměnách recipujících společenství, která se k českým rorátním zpěvům hlásila jako k produktu své minulosti a české rorátní zpěvy používala jako své sebeidentifikátory.

Na základě dochovaných pramenů lze konstatovat, že k jedné z nejméně výraznějších proměn ve způsobech distribuce a uchovávání českých rorátních zpěvů i v jejich interpretaci došlo ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století. Jejím hlavním aktérem se jeví být Václav Michael Pešina (1782–1859). Tento dnes téměř zapomenutý katolický kněz východočeského původu² působil nejprve na několika místech na Moravě, po jmenování kanovníkem svatovítské kapituly r. 1832 se natrvalo přestěhoval do Prahy a s katedrálou sv. Víta spojil svůj další život: byl mj. českým kazatelem pražského metropolitního chrámu, jemuž také věnoval několik drobných pojednání,³ a především se zásadním způsobem zasloužil o jeho dostavbu jako iniciátor zřízení *Jednoty k dostavění metropolitního chrámu u sv. Víta na Hradě pražském*.⁴

Již v době Pešinoва působení na Moravě se staly známými jeho veřejné aktivity: byl členem nebo podporovatelem mnoha vzdělávacích a dobročinných vlasteneckých spolků, na mnoha místech založil nebo nadal knihovny a snažil se o rozšiřování českých knih. Záhy po příchodu do Prahy se zapojil do dalších podniků spjatých s nově se emancipujícím českým literárním životem: v letech 1833–1847 byl redaktorem *Časopisu katolického duchovenstva*, z něž se mu podařilo vytvořit kvalitní katolické periodikum v češtině určené intelektuálnímu čtenářstvu, v letech 1835–1857 byl ředi-

a Fukač 1997). Rorátními rukopisy jakožto iluminovanými knižními prameny se intenzivně v poslední době zabývají také historikové a historičky výtvarného umění (viz např. Kratochvílová-Šárovcová 2007, Šárovcová 2013 — tam odkazy na další literaturu).

² Pešina pocházel z Nového Hradce (dnes součásti Hradce Králové).

³ Vydal např. spisek o dějinách svatovítské kapituly za časů sv. Jana Nepomuckého či průvodce po svatovítské katedrále.

⁴ K Pešinovu angažmá při dostavbě Svatovítské katedrály, které lze sledovat již od r. 1829, tj. ještě před jeho jmenováním svatovítským kanovníkem, a v němž vytrvale pokračoval prakticky až do konce života, viz zejména Merhautová a kol. 1994, s. 198–205; Vybíral 2003; Zemanová-Oubrechtová 2012, s. 370–375.

telem nakladatelské nadace pro vydávání cenově dostupných náboženských knížek pro prostý lid v češtině *Dědictví svatojanské*, které za svého vedení natolik zvelebil, že býval označován za jeho druhého zakladatele. Sám byl také literárně činný (uverejňoval kázání, příležitostné básně, pastorační příručky, hagiografické texty, pojednání z české církevní historie, nábožensky výchovné spisy, redigoval drobné zpěvníčky náboženských písní a modlitební knížky).⁵

V letech 1837–1846 Pešina otiskl především⁶ v *Časopise katolického duchovenstva* řadu různě rozsáhlých textů o českých rorátních zpěvech. Nejobsáhlejší i nejobsaženější je přitom jeho zřejmě vůbec první publikovaný text na toto téma, který uveřejnil r. 1837 v *Časopise katolického duchovenstva* pod názvem *O Roráte, zvláště králohradeckém* (Pešina 1837). Tuto stať přitom koncipoval — jak napovídá i její podtitul *Předmluva k Roráte* — jako úvodní text k vydání českých rorátních zpěvů a jako předmluva byl opravdu v téměř totožné podobě zařazen do vydání českých rorátů, jež vyšly nákladem *Dědictví svatojanského* u králohradeckého tiskaře a Pešinoва přítele,⁷ jednoho z neznámějších a zároveň ekonomicky nejúspěšnějších českých obrozenských nakladatelů Jana Hostivíta Pospíšila⁸ o rok později (Roráte 1838, s. [IV]–XXII).⁹ Všechna další Pešinoва pojednání o rorátech jsou pak nepoměrně kratší a nabízejí vlastně jen dílčí opravy či zpřesnění a doplnění tohoto textu prvního.

Co tedy ona Pešinoва stať z r. 1837 obsahuje? Začíná velmi tradičně, v univerzální křesťanské perspektivě, pokusem o stručný výklad počátků duchovního zpěvu vůbec, a to na základě dvou hlavních křesťanských písemných autorit, biblických knih a spisů církevních Otců, a podává výčet tvůrců a interpretů duchovních zpěvů zmínovaných ve Starém i Novém zákoně i výčet hymnograficky činných církevních Otců. Tento nástin má sloužit především jako uvedení do počátků duchovního zpěvu „v naší milé vlasti české“.¹⁰ v souladu se starší tradicí (jež sahá minimálně do 16. století) zde Pešina zmínil sv. Vojtěcha jako autora písně *Hospodine, pomiluj ny* a Arnošta z Pardubic jako autora svatováclavského chorálu a připomněl obdobně starobyloou, již v českých katolických textech 17. a 18. století hojně citovanou tezi o Češích jako horlivých pěstitelích duchovního zpěvu a tvůrcích duchovních písní mimořádné kvality

5 K Pešinovu životu i dílu srov. především Rybička 1887 a Křivský 1974, nejnověji Zemanová-Oubrechtová 2012, s. 376–381.

6 Pasáže o rorátech lze nalézt také v Pešinoých spisech primárně věnovaných jiným tématům (viz zejména Pešina 1840, s. 8).

7 J. H. Pospíšil se s V. M. Pešinou s největší pravděpodobností seznámil nejpozději během Pešinoých studií na králohradeckém gymnáziu a jistě spolu byli v korespondenčním kontaktu již v době Pešinova farářského působení v Blučině na Moravě ve dvacátých letech 19. století (Pešek 1911, s. 118).

8 K Pospíšilovu nakladatelskému působení i jeho další kulturní činnosti v obrozenském duchu viz Homola 2000 (tam též odkazy na další literaturu).

9 Vydání z r. 1838 přitom bylo nenotovaným kapesním přetiskem notovaného vydání českých rorátních zpěvů foliového formátu, které pořídil J. H. Pospíšil r. 1823 (Roráte 1823 — k jeho genezi viz Škarpová 2017).

10 Podobně koncipované pokusy podat dějiny české duchovní písně, a to včetně jejich začlenění do vývoje duchovního zpěvu v křesťansky pojatých dějinách spásy, jsou v bohemikálním prostředí doloženy nejpozději od poloviny 16. století a nejčastěji se zařazovaly jako předmluvy do kancionálů prakticky všech konfesí (více viz Škarpová 2015, s. 116–140).

i obdivuhodného množství: „Od těchto prvních časův rozmohl se nábožný zpěv mezi Čechy tak, že právem tvrditi můžeme, že sbírky národův jiných množstvím, jadrností a výborností zpěvům našim se nevyrovnají“ (Pešina 1837, s. 519).¹¹

Největší pozornost v tomto historiografickém exkurzu Pešina věnoval Karlu IV. a jeho době. Tu pojal v souladu se soudobým pojetím, jež rovněž navazovalo na raně novověkou historiografii, jako jedno z vrcholných období českých dějin.¹² Karlovi připsal nejen zásluhy o zdokonalení liturgického zpěvu v hlavním kostele království, ale především právě jemu prý Češi vděčí také za rorátní zpěvy (Pešina 1837, s. 519–520). Ty sice mají pocházet „z věku dávno před Karlem IV. a jistě po celé vlasti zpívány byly“ (Pešina 1837, s. 520), s odvoláním na spis Bohuslava Balbína *Vita venerabilis Ernesti* z r. 1664 ovšem Pešina jejich sebrání a zavedení v chrámu sv. Víta, potažmo v celých Čechách připsal Karlovi IV. a tehdejšímu primasovi české církve, prvnímu pražskému arcibiskupu Arnoštovi z Pardubic (Pešina 1837, s. 520). Jako doklad svého tvrzení Pešina citoval následující pasáž ze 113. kapitoly nazvané „Amor B. Virginis in Arnesto“ [Arnoštova láska k blahoslavené Panně] Balbínova spisu:

Sed duo praecipue Arnesti in Dei Matris honorem inventa laudantur, quae Bohemia [...] probavit, hodieque usurpat (utinam, dum Nova, nescio cujus gloriae cupiditate consecramur, vetusta, tot saeculorum usu probata, manifestaque in vulgus utilitate commendata, non negligemus!) duo, inquam, hodie ab Arnesto usque retinentur: Rorate & Salve. Rorate [...] peragi solet, frequentissimo populo ante lucem ad Ecclesias affluente, & [...] de B. MARIA audiente, & sub eo appositae veteresque Cantiones modulante. Id Sacrum invenit, aut in Patriam induxit Arnestus. (Balbinus 1664, s. 369; Pešínova vynechání části Balbínova textu vyznačila M. Š.).¹³

-
- 11 Podobná prohlášení se v *Časopise katolického duchovenstva* objevovala již dříve, srov. např. Pešina 1835, s. 710, nebo Zahradník 1835, s. 704 („Naši pobožní Čechové po všechny časy nad jiné národy milovali zpěv. Pro tu příčinu mnoho měli rozličných jak tisknutých, tak i psaných kancionálů, a při nejednom chrámu Páně zvláštní se nacházeli zpěváci.“). Ke genezi teze o nevysvětlitelně velké lásce Čechů k duchovním písním srov. Škarpová 2015, s. 121–123.
- 12 Soudobé hodnocení Karlovy doby dokládá např. výklad v *Historii literatury české*: „Pod vládou moudrého a učeného císaře Karla Čechové u vzdělání a učenosti velmi pokročili. Za něho Čechie byla v své nejvyšší slávě... Čechové zastávali nejvyšší ouřady u dvora v kanceláři říšské, i kromě Čech některá důstojenství biskupská; posílání vyslanstvím k cizím dvorům, vodili vojska, dobývali slávy, byli národ nejučenější, mající největší muže státské, slovem byli panující národ v Evropě“ (Jungmann 1849, s. 21). Také české výtvarné umění dosáhlo podle dobových představ prvního ze svých vrcholů ve druhé polovině 14. století, a to především stavbou Svatovítské katedrály (srov. Sadílková 2003, s. 270). K vědomé návaznosti českých vlastenecky orientovaných kněžích první poloviny 19. století na glorifikaci vlády Karla IV. jako zlaté doby českých dějin českými barokními katolickými intelektuály viz Gaží 2010, s. 57–60.
- 13 Srov. český překlad z počátku 20. století: „Dvě věci zvláště od Arnošta ke cti Matky Boží vynalezených se oslavuje, jež země Česká schválila a jichž se dosud užívá (Kěž bychom, když se sháníme po novém — nevím, jaké slávy jsouce žádostivi — nezanedbávali starobylého, mnohými věky osvědčeného a beze vší pochyby lidu prospěšného!) — dvě věci tedy až po

Právě a pouze tato pasáž z hagiograficky koncipovaného spisu všeobecně uznávaného historiografa druhé poloviny 17. století, resp. řečeno Pešinovými slovy toto „svědectví slovutného Balbína“ (Pešina 1838a, s. 168)¹⁴ sloužilo svatovítskému kanovníkovi jako hlavní argument pro tezi o zavedení českých rorátních zpěvů Arnoštem z Pardubic, neboť přímo z Karlovy, resp. Arnoštovy doby se nedochovaly žádné zprávy o českých rorátních zpěvech ani žádné rorátní prameny v češtině. To vysvětlil Pešina tím, že „snad v husitských válkách zašly“ (Pešina 1837, s. 520–521), tj. pomocí tradičního pojetí husitů jako ničitelů české (náboženské) kultury a hmotných (církvních) památek, jež se zformovalo v českém katolickém diskurzu rovněž již dříve (zejména v 17. a 18. století).

V dalším výkladu se proto Pešina soustředil na jediný pramen českých rorátních zpěvů, který znal, a sice na rorátní zpěvy uchovávané na kůru kostela sv. Ducha v Hradci Králové. Ve svém výkladu přitom smísil dohromady dva nejstarší dochované královéhradecké rorátní rukopisy, pergamenový graduál¹⁵ (Graduál 1593–1602) a papírový rorátník (Rorátník 1585–1586),¹⁶ přičemž u obou rukopisů vybral jejich nejprestižnější aspekty: graduál nabízí exkluzivnější psací materiál, rorátník obsahuje starší časový údaj vzniku. Následně se Pešina zaměřil jenom na něj: podal popis jeho krásné iluminátorské výzdoby¹⁷ a ve stručnosti referoval o jeho osudech: o prodeji ve veřejné dražbě 6. srpna 1876 v souvislosti s josefínským zrušením náboženských

naši dobu se udrželo: Rorate a Salve. Rorate koná se za přčetné účasti lidu před svítáním do chrámu proudícího a blahoslavenou Marii Pannu oslavujícího prastarými zpěvy. Tuto pobožnost vynášel a ve vlasti zavedl Arnošt“ (Rorate 1906, s. [3]).

- 14 Pešina ovšem zřejmě nevycházel jen ze spisu *Vita venerabilis Ernesti*, ale též z dalších raně novověkých historiografických pojednání katolické provenience. Zejména je v dané souvislosti hodná pozornosti pasáž o českém duchovním zpěvu v *Poselkyni starých příběhův českých*, v níž se její autor J. F. Beckovský snažil dokázat předhusitský původ bohemikálního duchovního zpěvu a zmínil v té souvislosti i rorátní zpěvy: „Rorate, též jiné chorální písně latinské i české, které se jak před, tak i při mši sv. zpívaly, dřív nežli nynější muzika nastala, z Písma svatého, též z Otcův svatých od mnohých vroucných kanovníkův, biskupův i arcibiskupův pražských, dřív nežli Jan Hus se vylíhl, jsou složené a sepsané, jakž se takové svědectví při mnohých sepsaných knihách nalézá, které v sobě také naše obyčejné písně zavírají...“ (Beckovský 1700, s. 567–568). O tom, že Pešina tento historiografický spis znal, svědčí např. soupis pramenů, z nichž vycházel při sepisování spisku o svatovítské kapitule za Nepomukových časů (Pešina 1840, s. [3]). Navíc výše citovanou pasáž z Beckovského *Poselkyně* doslovně přetiskl r. 1831 v předmluvě *Českých národních duchovních písní* J. V. Kamarýt (Kamarýt 1831b, s. XII–XV, vynechal přitom ale dehonestující nářek na Jana Husa).
- 15 Graduál je kniha mešních zpěvů, v jejíž adventní části byly rorátní zpěvy — jakožto liturgické zpěvy ranních votivních mariánských mší adventní doby — zaznamenávány.
- 16 Rorátník je kniha obsahující pouze rorátní zpěvy. Rorátníky se začaly v českém prostředí vytvářet během druhé poloviny 16. století, poté, co roráty získaly podobu sedmi, resp. osmi ucelených souborů českých adventních mešních zpěvů (tj. vlastního souboru zpěvů pro každý den v týdnu a případně speciálního pro Štědrý den).
- 17 Do svého výkladu Pešina zařadil také obsáhlé výpisky z *Železného obrazu města Hradce Králové Františka Švendy*, pojednávající především o vyobrazeních literátů v rorátníku (Pešina 1837, s. 521–523).

bratrstev včetně literátských konfraternit i o jeho opětovném odkoupení královéhradeckými měšťany.¹⁸ Tím byl podle Pešiny nejen zachráněn vzácný rukopis, ale zároveň též uchovány české rorátní zpěvy pro „nábožné křesťanstvo“ (Pešina 1837, s. 524).

Územní rozšíření českých rorátních zpěvů je také dalším důležitým tématem Pešinoва textu. Poté, co připsal zavedení *Roráte* v Praze a celých Čechách Karlovi IV. a Arnoštovi z Pardubic, vyjádřil svatovítský kanovník lítost nad tím, že rorátní zpěvy posléze došly úplného zapomnění „v koruně vlasti, v slavné nábožné Praze“ (Pešina 1837, s. 520) i ve většině země, s výjimkou několika málo míst — jmenovitě uvedl jen Hradec Králové a „okolí jeho“ (*Roráte* 1838, s. VI), resp. k němu připojil ještě Kutnou Horu a Prachatice (Pešina 1837, s. 520).¹⁹ V této souvislosti Pešina vyzdvihl tisk českých rorátních zpěvů pořizený r. 1823 (*Roráte* 1823) J. H. Pospíšilem, jehož označil za „jednoho z nejprvnějších a nejučinlivějších horlitelův o zvelebení nové vlastenské literatury“ (Pešina 1837, s. 524), neboť právě tištěné vydání podle Pešiny umožní ono současné regionální omezení českých rorátních zpěvů odstranit. A Pešina v dané souvislosti přímo vyslovil přání, „aby takto usnadněná výborná pobožnost tato, kteráž z nábožného věku praotcův našich pochází [...], po celé vlasti české a moravské obnovena a zavedena byla“ (Pešina 1837, s. 525; zdůraznil V. P.), resp. „po celých Čechách a v jiných slovanských vlastech“ (Pešina 1837, s. 524).

Především se však Pešina z pozice svatovítského kanovníka do (znovu)zavádění *Roráte* do českých kostelů sám zapojil. Jeho zásluhou (srov. *Roráte* 1839, s. XIV) byly české rorátní zpěvy podle Pospíšilova vydání s úspěchem zpívány již v adventu 1837 ve svatovojtěšské kapli, patřící k tehdy ještě nedostavěné Svatovítské katedrále (Pešina 1838a, s. 169). Tato skutečnost Pešinovi nepochybně dodala sebevědomí, a tak neváhal — opět především na stránkách *Časopisu katolického duchovenstva* — příběh o téměř úplném zapomnění českých rorátních zpěvů a jejich opětovné obnově postupně doplňovat o nové detaily.

Ač se tedy podle Pešiny *Roráte* Karlovou a Arnoštovou zásluhou rozšířilo „po celé vlasti“, začalo záhy upadat, a to nejen vinou již dříve zmíněných „rozbrojníků husitských“, ale vůbec „cizením se Čechův katolického náboženství“, tedy příklonem k náboženské reformaci.²⁰ Jediným garantem nepřerušené kontinuity českých ro-

18 Pešina dokonce otiskl k „věčné památce“ jmenovitý seznam těchto měšťanů (Pešina 1837, s. 523–524).

19 Svatovítský kanovník a redaktor *Časopisu katolického duchovenstva* v jedné osobě zároveň zorganizoval průzkum aktuálního stavu rorátní praxe: na závěr stati otiskl výzvu, aby ti, kdo ví, „kde ještě po vlasti naši roráte v tomto způsobu se držívá“ (Pešina 1837, s. 528), o tom zaslali do redakce zprávu. Odezva ovšem nebyla nikterak veliká, a potvrzuje tak Pešinoва slova o nepočteném a regionálně omezeném uchování praxe zpívání českých rorátů na konci třicátých let 19. století: *Časopis katolického duchovenstva* otiskl pouze tři svědectví o zpívání českých rorátů „odnepaměti“, a to v Jaroměři (anonym 1837, s. 677), Poličce (Michl. 1838, s. 524) a Týništi nad Orlicí (Pelikán 1840). Ještě r. 1840 označil F. Pelikán za místa „slavného“ a „horlivého“ konání *Roráte* pouze Hradec Králové, Jaroměř, Nové Město nad Metují, Chrudim, Hořice, Prachatice a Týniště nad Orlicí (Pelikán 1840, s. 554).

20 O jiných důvodech zániku českých rorátních zpěvů uvažoval r. 1840 „zkoušený knihvedoucí“ z Týniště nad Orlicí František Pelikán, podle něhož *Roráte* „spíše ze lhostejnosti a choulostivého, ba změkčilého pohodlí nežli z ohledů zdravotních — ano i odrodilstvím z poněkčilého zpanšťování se — mnohde zcela v zapomenutí přišlo“ (Pelikán 1840, s. 553).

rátých zpěvů tak podle Pešiny zůstal Hradec Králové; ten se posléze díky Pospíšilově tištěnému vydání stal také centrem jejich znovuzavádění: „Rozléhal se ale odtud [tj. z Hradce Králové] nábožný zpěv staroslavného Roráte od dávných let v krajině královéhradecké a odtad přes Kutnou Horu až v Prachaticích, a na druhé straně přes Mladou Boleslav až v Turnově; ano i na Moravě v Blučíně²¹ líbezné tyto hymny byly zpívány“ (Pešina 1838a, s. 169). Tuto územní expanzi českých rorátních zpěvů Pešina posléze ještě zvětšoval: nejprve vymezením „od Turnova přes Králové Hradec [...] až po Prachatice k Budějovicům“ (Pešina 1838c, s. 734), později formulací, že „zpěvní Roráte [...] se po královéhradecké, dílem i litoměřické a budějovické diecesi po 500 let drží“ (Pešina 1840, s. 8).²² K takto působivě vygradovanému příběhu o téměř úplném vymření *Roráte* a jeho pozvolnému „obživnutí“ Pešina připojil happy-end: v adventu 1837 bylo „staroslavné“ *Roráte* na základě povolení pražské kapituly zavedeno — podle Pešiny opět — tam, kde podle něho mělo svůj počátek: v centrálním českém chrámě, a sice v kapli sv. Vojtěcha (Pešina 1838a, s. 169). Z ní bylo posléze²³ přemístěno do prostoru ještě prestižnějšího, do kaple sv. Václava. To vše svatovítského kanovníka vedlo k nadějně vyhlídce, že „ten požehnaný čas přijde, kdež v Čechách nebude farního chrámu Páně, v němž by se [...] *Roráte* nedrželo“ (Pešina 1843, s. 747).

Pešina postupně doplňoval do vyprávění o českém *Roráte* také časové údaje: r. 1838 konstatoval, že je pobožností „od Arnošta [...] r. 1369²⁴ pocházející“ (Pešina 1838b, s. 524), resp. že „jsou to písně a nápěvy přes 500 let staré“ (Pešina 1838c, s. 734), později tvrdil, že jde o zpěvy, „kterými již před 500 a 600 lety předkové naši nábožně se bavívali“ (Pešina 1842, s. 770). Časová určení Pešina postupně zpřesňoval rovněž v otázce, kdy došlo k zániku *Roráte* v hlavním českém chrámě: r. 1838 konstatoval, že v Praze mělo *Roráte* „omdlévat“ od počátku 18. století, až nakonec mezi lety 1780–1790 zaniklo úplně (Pešina 1838a, s. 169), o rok později upřesnil, že u Sv. Víta byly české rorátní zpěvy zavedeny před 500 lety, před 150 lety, tj. de facto v Balbínově době, ale počaly „umdlívati“ a v „nepříznivých časech (1784) bohužel zcela umlkly“ (*Roráte* 1839, s. XIV).

V jakoby resumující podobě Pešina odvyprávěl příběh o českém *Roráte* r. 1846, při příležitosti vydání jeho varhanního doprovodu (viz níže), a ani tehdy ho neopomněl vypointovat několika zpřesňujícími detaily (Pešina 1846). Znovu se vrátil k otázce stáří českých rorátních zpěvů a konstatoval, že jestliže podle Balbínova svědectví zavedli rorátní zpěvy v pražském metropolitním chrámě Karel IV. s Arnoštem z Pardubic, „musily tedy již ve vlasti známy býti, když Karel vládnouti počal; jinak by s to byl nebýval jich zavesti“. Z toho vyvodil, že „věk jejich tedy na 600 let počítati můžeme“. Jako příčinu jejich zániku v Praze a okolí označil jednak opět „náboženské různění

21 Tj. v místě Pešinoва farářského působení před jeho příchodem do Prahy.

22 Záhy se objevil také pokus — být zřejmě jen ojedinělý — zformulovat představu o šíření českých rorátních zpěvů i za jazykově české hranice do dalších slovanských oblastí: v *Časopise katolického duchovenstva* vyšel drobný referát o zpívání *Rorátů* v polštině v Haliči, jež tam měli přinést čeští bratři (Pospíšil 1838, s. 170).

23 Stalo se tak zřejmě v adventu 1841. Ještě r. 1840 totiž Pešina uvedl jako místo zpívání *Rorátů* kapli sv. Vojtěcha (Pešina 1840, s. 8), r. 1842 však již tvrdil, že „na Hradě pražském se tyto zpěvy každý rok v kapli sv. Václava o 6té ranní prozpěvují“ (Pešina 1842, s. 770).

24 Arnošt z Pardubic ovšem zemřel již r. 1364.

ve vlasti naší v časech minulých století“, jednak nově „vzdvížení všech literárských kůrů před 60–70 léty“, tj. zrušení literárských bratrstev Josefem II. To mělo podle Pešiny vést k tomu, že *Roráte* „až jen na některé kraje“ zaniklo. Nicméně zásluhou Pospíšilova tištěného vydání „rozkošné zpěvy tyto, kdež již pozůstávaly, tím bedlivěji se udržely, a kdež jich nestávalo, tím snadněji zavedeny byly“.²⁵

Z těchto Pešinových výkladů je zřejmé, že Pospíšilovo tištěné vydání českých rorátních zpěvů z r. 1823, které královéhradecký nakladatel pořídil na základě blíže nespécifikovaných rorátních rukopisů, jež se v jeho době stále používaly na kůru královéhradeckého katedrálního kostela sv. Ducha,²⁶ resp. na základě dobové rorátní praxe, jak ji osobně znal ze Sv. Ducha, svatovítský kanovník a redaktor *Časopisu katolického duchovenstva* v jedné osobě ztotožnil se zněním zaznamenaným v nejstarším královéhradeckém rorátním rukopise z let 1585–1586, který zároveň považoval za zápis předpokládaných, pramenně nedochovaných českých rorátních zpěvů, jež měl s podporou Karla IV. zavést do českých kostelů Arnošt z Pardubic. Na rozdíl od Pospíšilova vydání českých rorátních zpěvů z r. 1823, v němž nebyla předloha nijak specifikována, doplnil proto Pešina v jeho pozdějších nenotovaných přetiscích počínaje výše zmíněným vydáním z r. 1838 (*Roráte* 1838) na titulní list explicitní odvolání na nejstarší královéhradecký rorátník: *Roráte [...] dle Královéhradeckého rukopisu od roku 1586*.²⁷ Nejpozději od r. 1838 se tak Pospíšilovo *Roráte* tradovalo jako novodobé vydání nejstaršího královéhradeckého českého rorátníku z osmdesátých let 16. století a rovněž další vydání českých rorátních zpěvů, která se v titulu explicitně odvolávala na „královéhradecký rukopis od roku 1586“, zjevně nevycházela z onoho raně novověkého manuskriptu, nýbrž z Pospíšilova novodobého tisku. Jeho textová i hudební redakce českých rorátních zpěvů tak získala až do vystoupení Karla Konráda, který na tuto skutečnost asi poprvé veřejně upozornil (Konrád 1881, s. 115–117), téměř kanonickou pozici. Do té doby také všichni katoličtí vykladači českých rorátů počínaje V. M. Pešinou vycházeli z Pospíšilova tisku jako ze základního pramene.

Jedním z předpokladů úspěšnosti Pešinoва výkladu o původu *Roráte* bylo to, že se svatovítskému kanovníkovi podařilo vyjádřit ho jediným slovem: přívlastkem „Karlo-

25 Působivost Pešinoва vyprávění o znovuoobnovení již téměř zaniklých českých rorátních zpěvů později plně využil Karel Konrád a své podání o rorátní historii vygradoval pomocí triadického principu trojího ohrožení a trojí záchrany, jenž byl latentně obsažen již v Pešinově narativu: „Třikráté již hrozil zlý duch času vyhladiti ji: válkami husitskými, josefinským mrazem nevěry a násilné ‚tolerance‘ a za našich dnů netečností náboženskou“, ovšem české rorátní zpěvy byly navzdory tomu vždy zachráněny: poprvé pořízením královéhradeckého rorátníku v r. 1585, podruhé r. 1786, kdy ho Královéhradečtí ve veřejné dražbě znovu odkoupili pro svůj farní kostel, a potřetí, když „za našich dnů [...] touha po potřebné nápravě a obnově kostelního zpěvu“ rozšířila české rorátní zpěvy „po vlastech a v srdcích českých“ (Konrád 1881, s. 119).

26 Soupis všech rukopisných rorátních pramenů královéhradecké provenience viz Černý 1966, č. 10–11, 44–46 a 49–51; kromě obou zmiňovaných rukopisů s českými rorátními zpěvy z konce 16. století obsahuje také rorátníky sepsané od šedesátých let 18. století do počátku 19. století.

27 Tento rorátní manuskript ovšem s největší pravděpodobností (jedinou) předlohou Pospíšilova *Roráte* nebyl (více viz Škarpová 2017, s. 63–64).

-arnoštské“.²⁸ Odkaz na Karla IV. a Arnošta z Pardubic se následně stal natolik silným identifikátorem, že k pozdějším vydáním českých rorátních zpěvů už nebylo třeba doplňovat jakékoli paratexty. Jestliže součástí vydání *Roráte* z r. 1838 bylo také ono Pešinovo obsáhlé pojednání o původu českých rorátních zpěvů (*Roráte* 1838, s. [IV]–XXII), vydání jejich varhanního doprovodu z r. 1847 se už bez této předmluvy zcela obešlo. Celý příběh českých rorátních zpěvů v něm byl odvyprávěn pomocí titulu *Roráte neboli Radostné zpěvy adventní s nápěvy pro celý týden a Štědrý večer. Zavedené za času císaře a krále Karla IV., přeslavné paměti, a Arnošta, prvního arcibiskupa pražského, v metropolitním chrámu Páně sv. Víta a pomocí citátu z Balbínova spisu Vita venerabilis Ernesti o Arnoštově zavedení Roráte*, jenž zde byl otištěn jako jakési motto (*Roráte* 1847, s. 3). O úspěšnosti konceptu *Roráte* karlo-arnoštského v dané době svědčí rovněž to, že Pešinův výklad o původu českých rorátních zpěvů přejal — byť ve výrazně obezřetněji formulované podobě — i Josef Jungmann do druhého vydání *Historie literatury české*.²⁹ Rovněž další generace českých katolických intelektuálů 19. století tento Pešinův koncept převzaly a dále ho pracovaly (viz zejména Lehner 1878; Lehner 1881; Konrád 1881, s. 89, 97–98).

II.

Pešinovo spojení českých rorátních zpěvů s Karlem IV. a Arnoštem z Pardubic mělo zjevně nejen poukázat na starobylý původ *Roráte* v dávné a slavné české minulosti, ale zároveň též dosvědčit jejich pravověrnost, plný soulad s katolickou věroukou. Přímé sepětí českých *Roráte* s prvním pražským arcibiskupem, jehož episkopát náležel do „předhusitského“, konfesijně nerozděleného období českých dějin a jenž se navíc nejpozději od Balbínových dob těšil pověsti svatosti, Pešinovi umožnilo nejen vyhnout se otázce původu královéhradeckého rorátního rukopisu z 80. let 16. století, vzniklého v „utrakvistickém“ období Hradce Králové,³⁰ ale již v prvním publikova-

28 Zřejmě poprvé se toto označení objevilo in Pešina 1839a, s. 411 (srov. též Pešina 1839b, s. 621; Pešina 1843, s. 746; Pešina 1845, s. 771). Srov. též příznačnou proměnu v titulu nenotovaných přetisků *Roráte*, které Pešina pořizoval na základě Pospíšilova notovaného vydání: jestliže první vydání z r. 1837 neslo titul Pospíšilova tisku (*Roráte neboli Veselé a radostné zpěvy adventní o vtělení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista v přechistý život Mary Panny*), další vydání počínaje r. 1838 vyšla s příznačnou obměnou názvu *Roráte neboli Radostné zpěvy adventní z času císaře a krále Karla IV. [...] dle Královéhradeckého rukopisu od roku 1586*.

29 Do pasáže věnované české literatuře 14. století Jungmann doplnil: „Arcibiskup Arnest, dle zprávy Balbinovy, uvedl Rorate a Salve. Není pochyby, že mnohé písně odtud v lidu se zachovaly a do kancionálů přešly“ (Jungmann 1849, s. 26).

30 Právě s odvoláním na „kališnický“ původ královéhradeckých rorátních rukopisů se od Pospíšilova nápadu vydat české rorátní zpěvy tiskem distancoval již koncem roku 1817 Václav Hanka (více viz Škarpová 2017, s. 60–61); Pešina tedy musel o nekatolickém původu královéhradeckého *Roráte* vědět minimálně od Hanky, s nímž udržoval po celou dobu pražského působení čilý korespondenční kontakt (viz dochovanou korespondenci v LA PNP). Svatovítský kanovník rovněž ponechal stranou pozornosti české raně novověké rorátní tisky, v jeho době známé mj. ze soupisu v *Historii literatury české* (Jungmann 1825, č. V.128, VI.72, VI.109; srov. též Jungmann 1849, č. IV.133, IV.145, V.81, V.134), které již formulacemi titulních listů svědčí rovněž o svém původu mimo katolické prostředí.

ném rorátním textu ho to vedlo k přesvědčení, že biskupské konzistoře v Čechách a na Moravě (znovu)zaváděnou pobožnost *Rorate* „jistě [...] schvalovati budou, uznávajíce a se přesvědčujícíce, nejenom že se ní žádná nová pobožnost neuvádí, a předepsaným denním pobožnostem nijak v cestě nestojí, ale že jest to pobožnost biblická, církevní, mysl a srdce člověka vzdělávající, ve víře a v katolickém citu utvrzující“ (Pešina 1837, s. 525).

Takováto prohlášení o katolické pravověrnosti české rorátní zpěvy — a to zejména v textové redakci Pospíšilova vydání — ostatně umožňují velmi dobře. Jejich tématem jsou totiž obecně křesťanské adventní motivy (očekávání Spasitele, dědičný hřích způsobený praotcem Adamem a odčiněný Kristem, význam Marie pro příchod Božího Syna na svět apod.), a protože jsou tyto českojazyčné (svým původem sice husitské, resp. utrakvistické) zpěvy většinou parafrázemi pozdně středověkých latinských chorálních zpěvů, biblických komentářů či latinských cantiones, vycházejí více z křesťanské spirituality pozdního středověku (včetně univerzalistického soteriologického pojetí i vypjaté mariánské zbožnosti) než raného novověku, tj. neobsahují žádné z konfesijně příznakových témat českého či obecněji (západo)evropského nábožensky reformního hnutí.³¹ Pešinovo spojení českého *Rorate* s Arnoštem z Pardubic, potažmo Karlem IV. tak bylo nejen obranou před případnými výhradami církevní cenzury,³² ale zároveň umožnilo českému katolickému knězi první poloviny 19. století zcela vypustit z výkladu české (rorátní) minulosti její nekatolickou část, resp. umožnilo katolické čtení pramenů nekatolického původu, což je strategie, jež byla v bohemikálním prostředí katolickými intelektuály užívána nejpozději od první poloviny 17. století (srov. např. Mikulec a kol. 2013, s. 305–306). Katolické přivlastnění českých rorátních zpěvů lze ostatně doložit už v době „předpešínovské“. Svědčí o něm např. mladoboleslavský rorátní tisk z r. 1812, jenž je v podtitulu charakterizován jako „vroucne prospěvování katolických křesťanů“ (*Rorate* 1812), ale také vydání mladoboleslavských rorátů již z r. 1736, v jehož titulu se rorátní zpěvy rovněž ztotožňují s katolickou konfesí (*Rorate* 1736).³³

Pešina se ale především pokusil vyřešit jeden zřejmý problém, který s sebou katolické přivlastnění těchto českých zpěvů pocházejících z adventní utrakvistické mešní liturgie neslo, a sice to, jak je začlenit do katolické mše, či přesněji řečeno, jak je ke katolické mši přičlenit. Pešina *Rorate* nepřekvapivě vnímal podle katolických liturgických směrnic své doby, resp. podle toho, jak byly české rorátní zpěvy provozovány v katolických kostelích v Hradci Králové v jeho době. Jako zpěvy v češtině pro něj

31 To také spolu s poukazem na jejich dlouhou kontinuální tradici umožnilo snadné přivlastnění českých rorátních zpěvů katolickou církví (a to i po reformě katolické liturgie druhým vatikánským koncilem).

32 V této souvislosti stojí za pozornost, že nejen Pospíšilův tisk notovaného *Rorate* z r. 1823, ale ani jeho nenotované přetisky pořizované V. Pešinou nemají nihil obstat.

33 Ostatně již na konci 17. století se více jak 90 procent obyvatel Čech a Moravy hlásilo (byť jen formálně) ke katolické konfesi, o (minimálně formálním) úspěchu pobělohorské rekatolizace svědčí také to, že po vydání tolerančního patentu r. 1781 se k některé z obou povolených protestantských církví přihlásila jen malá část obyvatelstva (počet přestoupivších se odhaduje na 80 000 — srov. Mikulec a kol. 2013, s. 118).

nebyly zpěvy liturgickými,³⁴ neboť podle ustanovení tridentského koncilu (jež platilo až do liturgické reformy druhého vatikánského koncilu) byla jediným jazykem katolické liturgie výhradně latina. Vernakulární jazyky byly vyhrazeny jednak pro účely misijní, katechetické, pastorační apod., tedy pro komunikaci kléru s lidem, jednak pro laické soukromé i veřejné, osobní i společné mimoliturgické a paraliturgické pobožnosti, včetně těch, které se konaly při tzv. tiché mši, při níž liturgický text v latině recitoval kněz s ministranty u oltáře a shromáždění věřící současně — tj. nezávisle na průběhu vlastní mše — v mateřském jazyce zpívali duchovní písně či recitovali (nahlas nebo v duchu) modlitby (srov. např. Smyčková 2014, tam také odkazy na další literaturu).

V tomto kontextu nepřekvapí, že Pešina české rorátní zpěvy pojímal jako „pobožnost v zpěvích“ (Pešina 1838a, s. 168), tj. jako lidovou ranní adventní zpívanou pobožnost na každý den v týdnu (a speciální pro Štědrý den), která se může konat při tiché mši. Zároveň také podal — s odvoláním na osobní zkušenost z dob svého studia — popis soudobé rorátní praxe v královéhradeckých kostelích: *Rorate se zpívalo od šesté do sedmé hodiny ranní při jedné tiché mši, po níž následovala slavnostní, tzv. zpívaná mše* (Pešina 1837, s. 525).³⁵ Vzhledem k tomu, že tato praxe byla časově poměrně náročná (přezpívání rorátních zpěvů určených pro příslušný den v týdnu trvalo více jak hodinu), zavedl Pešina v r. 1823 (maje již k dispozici Pospíšilovo tištěné vydání) v Blučině, kde byl v té době farářem, poněkud jiný způsob zpívání *Rorate*:

Uderením 6té hodiny počala se při varhanách Antifona, versikule, Introit a ostatní zpěvy až do Gradualu; — tu se přeskočilo, — a vzato bylo hned Patrem a závěrečnou píseň Zdravas buď, Panno Maria, ó Královno. Což vše o třech čtvrtích na sedmou se skončilo. Jak zvonek u zakristie kněze k oběti tiché mše svatě vycházejícího oznamoval, počal veškeren lid při varhanách česky Ecce Dominus zpívati; což do epištoly docházívalo. Pak si zpíval lid při varhanách po celou mši svatou jiné adventní písně dle líbosti. Druhý týden počalo se, po vyzpívané Antifoně, versikulích a Introitu od

34 V této souvislosti nepřekvapí, že při popisu struktury *Rorate* byl Pešina (záměrně?) velmi stručný: upozornil sice na to, že základní jednotku rorátů tvoří chorální zpěv s připojenou strofickou písní, nicméně téměř zamlčel označení základních částí rorátních zpěvů, svědčící o jejich původním určení k jednotlivým částem mešního propria a ordinaria počínaje Introitem a konče Patrem (srov. např. Pešina 1837, s. 525). Ostatně důsledné označení českých rorátních zpěvů v královéhradeckém rorátníku z let 1585–1586 jako „oficia“, tj. jako zpěvů mešní liturgie, nebylo převzato již do Pospíšilova vydání z r. 1823. Obdobně nahlédnutím do Balbínova spisu *Vita venerabilis Ernesti* lze snadno zjistit, že Pešina z něj výše zmiňovanou pasáž neocitoval v úplnosti, nýbrž z ní vypustil část „*Rorate, Catholica apud Bohemos antiquitas vocat, Missae Sacrificium matutinum cum Cantu, quod eo tempore, quo partus Virginis exspectatur, & Adventu (nota Templis voce) dicitur*“ (Balbinus 1664, s. 369) [*Rorate* nazývají čeští katolíci od dávných dob ranní mši se zpěvem, která se koná v tom čase, kdy se očekává zrození z Panny a kterému se říká advent (podle názvu známého v klášterech)]. Pešina tedy vynechal Balbínovo vysvětlení, že *Rorate* je označení pro adventní maturu, tj. ranní votivní mariánskou mši.

35 Tj. mše, při které byly příslušné latinské mešní texty zpívány; v té době měla většinou podobu figurální (vokálně-instrumentální) mše.

Graduale až ke konci, s Patrem a Zdrávas. — A tak se stalo, že rorátní zpěvy v celém adventě dvakrát zcela vyzpívány byly (Pešina 1837, s. 526).³⁶

Toto Pešinovo řešení, vycházející z pastoračních zkušeností venkovského faráře, zjevně zároveň zohledňovalo dobovou praxi: nabídl nejen časově úspornější způsob zpívání rorátních zpěvů, ale zároveň spojilo *Roráte*, pojaté tentokrát jako ranní adventní lidová pobožnost přede mši, s realizací adventní tiché mše, jak byla v té době běžná,³⁷ tj. věřící během toho, kdy kněz latinsky sloužil mši u oltáře, zpívali adventní písně v mateřském jazyce.³⁸ Pro Pešinu tak bylo zjevně *Roráte* důležité jako celek: nevybíral z něj některé části ani ho nekrátil,³⁹ nýbrž hledal způsoby, jak ho v souladu s dobovou liturgickou normou začlenit do paraliturgické praxe jako celek, byť to s sebou neslo jisté problémy. Důležitou pro něho byla sama kvantita rorátních zpěvů: již ve svém prvním rorátním textu vyčíslil, že *Roráte* obsahuje „na každý den celého téhodne s antifonou 40 a více kratších a delších zpěvů“ (Pešina 1837, s. 520).⁴⁰

Specifické možnosti katedrálního kostela s kapitulou ovšem v chrámu sv. Víta umožnily také specifickou praxi zpívání *Roráte*. Z Pešinova popisu provozování českých rorátních zpěvů v kapli sv. Václava, publikovaného rovněž v *Časopise katolického*

36 Tuto praxi zpívání rorátních zpěvů následně Pešina také doporučoval v nenotovaných, kapesních přetiscích Pospíšilova *Roráte* (srov. dále). Mezi Kyrie a Gradual nedělních rorátů vkládal toto „Poznamenání“: „Kde by se do hodiny určitých služeb Božích celé tyto jakož i následující *Roráte* vyzpívati nemohly, tu by se po přítomné písni hned Patrem vzíti a s písni *Zdrávas* buď, *Panno Marya*, ó *Královno!* sloučiti mohlo. Když by pak se druhá polovice *Rorátů* na druhý týden ponechávala, tak by se ona *Roráte* (od polovice) s připadající antifonou začaly a pak by se Introit toho dne zpíval, po kterém by se hned ku Gradualu přistoupilo, a až ku konci pokračovalo“ (*Roráte* 1837, s. [16] a podobně též další vydání).

37 Srov. Pešinův povzdech z r. 1837, že se lid v Čechách adventní liturgie účastní pouze zpěvem „obecných adventních písní“, které jsou však dle jeho přesvědčení „toliko stín *Rorate královéhradeckého*“ (Pešina 1837, s. 520).

38 Později Pešina navrhoval také další možná využití rorátních zpěvů, a to jednak „k ostatním mariánským výročním svátkům“, jednak „ku konání domácí pobožnosti“ (Pešina 1846, s. 790).

39 O tom, že se tak zřejmě běžně dalo, svědčí např. výzva publikovaná v *Časopise katolického duchovenstva*, aby se žádná část *Roráte* nevynechávala, a to ani „za příčinou nějaké obtížnosti“ (Havránek 1844, s. 423), či poznámka v úplném textovém vydání *Roráte* z r. 1906, že „v mnohých kostelích nezpívají se vůbec ani antifony, ani Graduale; *Patrem* zpívá se pouze o sobotách a na *Štědrý den*“ (*Roráte* [1906], s. [4]). Na druhou stranu se ani Pešina nebránil jistým kompromisům: do výše zmiňovaného „Poznamenání“ ve vydání *Roráte* z r. 1839 připojil poznámku „Když ale jde zpěv něco čerstvěji (což se stane, když zpěvy lidu budou známější) a vynechá se Gradual, tedy i celé *Roráte* v jedné hodině se vyzpívá“ (*Roráte* 1839, s. [34]), rovněž při popisu rorátní praxe ve Svatováclavské kapli přiznal, že Graduale se „pro obmezenost času“ vynechává (Pešina 1846, s. 789).

40 V dalším vydávání českých rorátních zpěvů pro pastorační potřeby ovšem naprosto převážila praxe pořizování nejrůznějších výtahů z Pospíšilova tisku, resp. z dalších předloh. (Tento materiál, hojně shromážděný zejména ve fondech Českého muzea hudby a Národní knihovny, je dosud téměř neznámý — chybí jeho byť jen základní evidence.) Formou výběru byly *Roráty* zpívány i při jejich zavedení v pražském arcibiskupském kněžském semináři (Lehner 1881, s. 30).

duchovenstva, se lze dozvědět, že už o čtvrté hodině ranní byl osvětlen „příchod před chrámem Páně“, od 4.45 se ve Svatováclavské kapli sloužila první kanovnícká mše „při zpěvu obyčejném adventním bez varhan“, od 5.30 druhá kanovnícká mše, od 6.00 třetí a od 6.30 čtvrtá. V době od šesté do sedmé hodiny ranní se současně zpívalo *Rorate*; „jak se o sedmé zpěvem *Ejhle, Hospodin přijde* *Rorate* toto skončilo, vychází hned veškerá metropolitní kapitola k velkému oltáři, bytě [...] sloužené figurální mši sv. přítomná byla“. O první a čtvrté neděli adventní ovšem sloužil již o půl šesté slavnou mši ve Svatováclavské kapli pražský arcibiskup, který se poté osobně zúčastňoval zpívání českých rorátních zpěvů. Zpěv *Rorate* pak řídilo „na 30 v zpěvu zběhlých ochotníků, mezi kterýmiž někteří z nejprvnějších v městě“ (Pešina 1843, s. 746–747; Pešina 1846, s. 788–790).⁴¹

Pešina rovněž na stránkách *Časopisu katolického duchovenstva* opakovaně pozvuzoval duchovní správce, aby tam, kde se rorátní zpěvy nezpívají, je ve své farnosti s pomocí ředitelů hudebních kůrů zavedli (Pešina 1837, s. 527; Pešina 1838a, s. 169; Pešina 1846, s. 790). K tomu sloužily i poukazy na místa, kde již bylo *Rorate* (znovu)zavedeno: r. 1837 to byla výše zmiňovaná kaple sv. Vojtěcha na Pražském hradě (posléze vystřídaná kaplí sv. Václava),⁴² o rok později staroměstský farní kostel sv. Petra na Poříčí a r. 1843 farní kostel ve Vinoři u Prahy (Pešina 1843, s. 747). Současně se promýšlely způsoby, jak nejnázemněji oba typy rorátních zpěvů — chorál i písně — naučit a jak je také adekvátně pěvecky i instrumentálně interpretovat: navrhovalo se využít nejen zkušených chorálních zpěváků (Pelikán 1840, s. 566), ale zapojit též „školní mládež“ (Havránek 1844, s. 422–424). Podobně Pešina uvedl, že vzhledem k množství „vzdělaných zpěvců“ se ve Svatováclavské kapli všechny chorální části zpívají a capella, pouze písně zpívá lid s varhanním doprovodem, zároveň však mimopražským doporučil, aby s varhanním doprovodem zpívali i chorál (Pešina 1846, s. 789).

Pešina zároveň pro uskutečnění cíle, aby se českými rorátními zpěvy „každý chrám Páně [...] zaopatřiti mohl“ (Pešina 1839b, s. 621), inicioval nové způsoby jejich reprodukce, distribuce i konzumace. Svatovítský kanovník si byl předně dobře vědom, v čem spočívala hlavní přednost Pospíšilova tištěného vydání *Rorate* oproti dosavadnímu převažujícímu způsobu šíření českých rorátních zpěvů pomocí rukopisného média: opsání „jedné knihy“ trvalo podle Pešiny „pět a více roků“ (Pešina 1837, s. 524).⁴³ Aby tedy umožnil ještě snadnější dostupnost Pospíšilova notovaného

41 Pešina neopomněl referovat ani o složce vizuální, resp. světelné: Svatováclavská kaple byla při rorátních mších ozdobena „mimo světla nábožného lidu“ 36 svíčkami a 45 lampami, při figurálních mších byl „veškerý chrám Páně slavně osvětlen, tak jak i celá horní chodba 68 rubínovými lampami“ (Pešina 1843, s. 746–747).

42 Pešina s nadšením líčil, s jakým zájmem přijali zavedení českých rorátních zpěvů v pražské katedrále věřící: „lid se scházel sem ze všech čtyř měst Pražských; nedělního času i z dalekého Vyšehradu a okolí pražského“ (Pešina 1838a, s. 169), později dokonce tvrdil, že „schůzka se sem [tj. do svatovítské katedrály] i z těch nejzazších dílů Prahy, ba i z okolí města stává, a žádná povětrnost nemůže horlivosti zdržeti, by se denně četným shromážděním nejevila“ (Pešina 1843, s. 747).

43 Viz též vypsání potíží, s nimiž se na přelomu 18. a 19. století potýkali při obstarání rukopisných rorátních zpěvů literáti v Týništi nad Orlicí (Pelikán 1840, s. 560–561).

rorátního tisku, vyjednal s královéhradeckým tiskařem z pozice ředitele *Dědictví svatonepomucenského* snížení jeho ceny (Pešina 1837, s. 527).

Nepochybně již z působení ve venkovských farnostech musel ale Pešina vědět, že Pospíšilův způsob vydání českých rorátních zpěvů nebyl pro zapojení farní komunity do zpívání dostačující: pro hudební laiky jeho doby, tj. literárně gramotné, avšak neznalé not, bylo notované vydání zjevně nadbytečné (a navíc z finančního hlediska těžko dostupné), pro zpěv celého kostelního shromáždění pak byl v Pešinově současnosti — na rozdíl od doby sepsání nejstarších královéhradeckých rorátních rukopisů — nezbytnou pomůckou varhanní doprovod, jenž pěvecky neškoleným věřícím poskytoval při zpěvu intonační, rytmickou a harmonickou oporu.⁴⁴ Proto se také svatovítský kanovník postaral o zprostředkování českých rorátních zpěvů v dalších dvou podobách. Za prvé zajistil vypracování generálního basu k rorátním nápěvům, aby jejich zpěv mohl být doprovázen na varhanách i méně zkušenými varhaníky, kteří nejsou s to si varhanní doprovod vypracovat sami,⁴⁵ a obstaral také — byť to bylo spojeno s nemalými komplikacemi (srov. zejména Pešina 1845) — jeho tištěné vydání (*Roráte* 1847). Za druhé pořídil nákladem *Dědictví svatonepomucenského* nenotovaný, pouze textový přetisk Pospíšilova *Roráte* v příručním formátu „pro veškeren lid, by všickni farníci jednohlasně spolu s kůrem těch vznešených zpěvů propěvovati mohli“ (Pešina 1837, s. 527),⁴⁶ jež se také následně ukázal jako nejžádanější rorátní tisk.⁴⁷ Později se dokonce Pešina pokusil řešit také problém textové variantnosti českých rorátních zpěvů. Při oznámení o chystaném čtvrtém vydání nenotovaného *Roráte* výslovně upozornil, že nabízí text, který se zpívá v královéhradecké katedrále, a zároveň vyzval zájemce o vydání *Roráte* v regionálně odlišných textových variantech, aby pro případné další (tj. páté) vydání ony texty, „kteréž mnohá města pro sebe zvlášť zpívají“, dodali a zároveň aby zajistili dostatečný počet jejich odběratelů (Pešina 1842, s. 770); tato výzva však zjevně nedošla ohlasu.

44 V raném novověku byly roráty zpívány — pod vedením školených zpěváků sdružených v literátských bratrstvech — a capella (bez instrumentálního doprovodu), varhanní doprovod se u kostelního zpěvu shromáždění věřících prosazoval až během druhé poloviny 17. století.

45 Varhanní doprovody k rorátním zpěvům si zřejmě do té doby vytvářeli či obstarávali ad hoc jednotliví varhaníci, resp. z doby před Pešinovým vydáním není žádný tištěný doprovod (zatím) znám. O nemalých problémech spojených se získáváním rorátního varhanního doprovodu před Pešinovým pořízením generálbasového doprovodu podrobně referoval Pelikán 1840, s. 562.

46 Nákladem *Dědictví svatonepomucenského* vyšlo nenotované *Roráte* příručního formátu u J. H. Pospíšila v letech 1837, 1838, 1839 a 1842, jako vydavatel je u všech uveden V. Pešina a kromě vydání z r. 1837 také všechna obsahují Pešinovu výše zmiňovanou předmluvu. Rovněž u tohoto typu vydání *Roráte* se Pešinovi podařilo dosáhnout snížení ceny z původních 20 kr. na 15 kr., „by i ten nejsprostší a chudý jí se zaopatřiti mohl“ (Pešina 1837, s. 527), vydání z r. 1838 se prodávalo dokonce jen za 12 kr. (Pešina 1838b, s. 524) a vydání z r. 1842 učinil Pešina ještě cenově dostupnějším: v knihkupectvích mělo být k dostání za 12 kr., zato u „redaktora theologického časopisu [tj. V. Pešiny] a u kostelníků zámeckých“ jen za 10 kr. (Pešina 1842, s. 770).

47 Svědčí o tom četné přetisky pořízené J. H. Pospíšilem a posléze jeho synem Ladislavem, ale též jinými tiskaři (více viz Škarpová 2017, s. 66).

Pešina tedy zjevně neusiloval o emancipaci českých rorátních zpěvů z nábožensky užité funkce: pro něho bylo *Roráte* zpívanou adventní pobožností, ne koncertem duchovní hudby či sbírkou duchovní poezie, nezamýšlel vytvořit edici staré české slovesně-hudební památky jako pramene ke studiu slovesného, hudebního či náboženského života starých Čechů,⁴⁸ ale příručku pro praktické použití, pro potřeby lidového kostelního zpěvu. *Roráte* v Pešinově pojetí zůstalo spojeno s náboženským životem církevního (farního) společenství.⁴⁹ To pro *Roráte* znamenalo mnohá pozitiva: poskytovalo mu prestižní sakrální veřejný prostor (katolický kostel), nadto v bezprostředním sepětí s prestižním společenským ritem (mešní katolickou liturgií), navíc bylo možné do něj v rámci farního společenství zapojit česky mluvící věřící všech sociálních i věkových skupin, neboť naprostá většina Čechů Pešinovy doby se hlásila ke katolickému vyznání (srov. např. Gaži 2010). Jasné začlenění *Roráte* v rámci liturgického roku pak dávalo záruku jeho pravidelného opakování v budoucnosti, byť to s sebou zároveň neslo omezení na dobu pouhých čtyř týdnů v roce (to ostatně reflektoval Pešina vyjádřeními, že lid se na *Roráte* těší po celý rok). Na druhou stranu adventní doba nabízela významotvorný potenciál počátku (liturgického roku), přiblížení spásy a vykoupení, tedy nadějeplného otevření do budoucnosti (být tyto aspekty Pešina explicitně netematizoval). Sám akt společného zpívání českých rorátních zpěvů i jejich „trvalá“ hmotná materializace v podobě rorátní knihy velmi dobře umožňovaly prožitek sounáležitosti shromážděných, jazykově česká výlučnost *Roráte* nabízela plnou emancipaci od němčiny a německé kultury vůbec.⁵⁰ Toto vše tak vytvářelo vhodné podmínky k tomu, aby se *Roráte* mohlo stát nástrojem utváření české identity, veřejnou praktikou české národně uvědomovací činnosti. Zároveň *Roráte* umožňovalo artikulaci nedílného spojení (konfesivně) náboženské a národní identity, přesněji řečeno katolictví a češství jako dvojediné, vzájemně se doplňující skutečnosti, jež byla nejen Pešinou, ale též převážnou většinou českých vlasteneckých intelektuálů jeho generace považována za samozřejmou a přirozenou (srov. Gaži 2010, s. 25–36).

Sepětí *Roráte* s katolickou liturgií bylo ovšem také v nejednom ohledu limitující: českým rorátním zpěvům byla v katolické církvi odepřena pozice liturgického textu,

48 Tento způsob přístupu ke staré české hymnografii nebyl však v oné době jediný. Omezíme se na jeden příklad zjevného pokusu o emancipaci českých duchovních písní z nábožensky užité funkce: ve stejném roce, kdy Pešina vydal v *Časopise katolického duchovenstva* své první pojednání o *Roráte*, otiskl tamtéž Vincenc Zahradník recenzi na vydání jedné staré české pašijové písně (Zahradník 1937, s. 650). Zahradník tuto edici pochvalně ocenil „příčinou řeči“, neboť vydáváním „starobylých spisů českých, z kterýchžto čistý duch otcovské řeči naší příjemně k nám mluví, [...] se české literatuře poslouží“. Zároveň ovšem zdůraznil, že zpěv této písně při pobožnostech není vhodný kvůli jejím apokryfním motivům lidového původu, jež jsou mnohdy na hranici, či dokonce až za hranicí katolické ortodoxie. Pečlivě tedy odlišil přístup pastorální teologie a národní filologie: text, který je z hlediska pastoračních potřeb nevhodný, má nicméně hodnotu pro své slovesné kvality jako národní památka (srov. též koncepci Kamarýtových *Českých národních duchovních písní* — k tomu viz níže).

49 O *Roráte* jako osobní pobožnosti Pešina uvažoval jen jako o doplňkové alternativě (srov. výše).

50 Na to explicitně upozornil zřejmě až Zdeněk Nejedlý ([1904]/1954, s. 374–375).

a tedy se nemohly uplatnit při slavnostních mších.⁵¹ Pešina si tohoto nedostatku zjevně byl vědom a snažil se ho kompenzovat umístěním *Rorate* do tak prestižního prostoru, jakým byla Svatováclavská kaple katedrály sv. Víta. Tento akt „znovuobnovení“ českých rorátních zpěvů v sémioticky bohatém prostoru pražského metropolitního chrámu, jenž sám o sobě umožňoval bohaté spektrum kolektivních identifikací, zároveň nepřehlédnutelně koresponduje s Pešinovým již výše zmiňovaným angažmá v jeho dostavbě, interpretované jako dokončení záměrů Karla IV.⁵² Obojí tak lze vnímat jako součásti Pešinova úsilí o dokončení katedrály sv. Víta v její „plné“ podobě, jak vizuální (architektonické), tak auditivní (hudebně-slovesné — srov. též Pešinovu funkci českého kazatele ve Svatovítském chrámu). Ostatně svatovítský kanovník byl pro dosažení předsevzatého cíle dokončit stavbu Svatovítského chrámu ochoten spojit síly s českými Němci.⁵³

51 O prestiži, jakou měla u Pěšiny latina jako výhradní jazyk katolické liturgie, svědčí i to, že užíval výhradně latinizující pojmenování *Rorate*, resp. počeštěné *Rorate*. Asi jen ojedinělým pokusem byl český novotvar „zpěvy úsvitní“ (srov. Pelikán 1840), který se neujal. Zajímavým způsobem se později pokusil latinu jako výhradní jazyk katolické liturgie té doby a češtinu jako jeden z ústředních sebeidentifikátorů českého národního hnutí „smířit“ právě pomocí českých rorátních zpěvů F. Lehner (Lehner 1881, s. 29).

52 U Pešiny je v jeho úsilí o dostavbu Svatovítské katedrály zřejmá také inspirace romantickým hnutím, jež postulovalo středověkou, zejména gotickou monumentální sakrální architekturu za ztělesnění národního a zároveň křesťanského ducha, za důkaz národní duchovní kontinuity a zároveň vysoké kulturní vyspělosti, s přesvědčením, že obnova a dokončení gotických sakrálních staveb s sebou přinese také duchovní obnovu národa. Zejména chátrající nedostavěná katedrála v Kolíně nad Rýnem byla interpretována přímo jako „nedokončené dědictví minulosti“, jehož oprava a dostavění bude činem, v němž se spojí láska k Bohu, krásnu a vlasti a jež bude symbolem vzkríšení sjednoceného německého národa a jeho duchovního i politického povznesení (Vybíral 2003, s. 277–281; Zemanová-Oubrechtová 2012, s. 359–360, 366–368). Pešina také r. 1841 podnikl cestu po západní Evropě, aby získal zkušenosti z francouzských a německých stavebních hutí vytvořených pro účely obnovy a dostavby středověkých církevních staveb. Pro svůj zájem o dostavbu kolínského dómu se dokonce stal předmětem pozornosti rakouských úřadů, protože ty jeho zájem o kolínskou katedrálu považovaly za projev sympatií ke sjednocovacím snahám Pruska (Merhautová a kol. 1994, s. 205). Zároveň se Pešina výrazně inspiroval také snahami českých katolických intelektuálů o dostavbu Svatovítské katedrály v 17. a 18. století (Sadílková 2003, s. 269) a např. jeho průvodce po Svatovítské katedrále spíše než umělecké hodnoty v duchu romantické estetiky akcentoval tradičně chápané hodnoty sakrální, dynastické a patriotické (Sadílková 2003, s. 273–274). (V této souvislosti není bez zajímavosti, že hlavním iniciátorem dostavby Svatovítské katedrály, s níž se započalo v polovině 17. století, avšak nebyla dokončena, byl jmenovec Tomáš Pešina, k němuž se český katolický kněz 19. století veřejně přihlásil volbou stejného predikátu „z Čechorodu“, když byl r. 1858 povýšen do rytířského stavu.)

53 Svatovítská katedrála se měla podle statut *Jednoty* stát symbolem „jednoty naší země a sbratření obou v ní přebývajících národů“. Také jednání *Jednoty* i její zpravodaj byly v obou zemských jazycích a spolek si po celé 19. století udržel dvoujazyčný ráz i ducha vzájemné snášenlivosti (Vybíral 2003, s. 280–282). To byl také zřejmě jeden z hlavních důvodů, proč se Svatovítská katedrála českým národním památkem nestala a nad významem národním u ní převážil význam sakrální a umělecký (Zemanová-Oubrechtová 2012, s. 367–368).

Na druhou stranu umístění starých českých rorátních zpěvů právě do katedrály sv. Víta, interpretované jako znovuoživení starobylé praxe, na jejímž počátku měl stát sám (spolu)zakladatel českého metropolitního chrámu, nabízel jeho interpretaci jako prostoru od počátku jazykově českého, resp. tak zamýšleného, umožňovalo tedy v aktuální situaci vícejazyčnosti a multietnicity bohemikálního prostoru převlastnění Svatováclavské kaple, potažmo Svatovítské katedrály, (jazykově) českým etnikem. Tyto Pešinovy „rorátní“ snahy tak dobře ukazují na dobové strategie, jak dát vizuálnímu „němému“ objektu, jenž je sám o sobě z hlediska národní či etnické identifikace indiferentní, resp. nabízí vícero interpretací,⁵⁴ český „hlas“, v obecnější rovině pak ukazují na důležitost jazyka jako základního komunikačního prostředku, který se podílí na významovém nasycení neslovesných oblastí kultury a umožňuje jejich jasné ohraničení vůči kulturám jiným (Macura 1993, s. 5).

III.

Pešina si byl dobře vědom toho, že žil „v časech takových, kdež se každý pozůstatek literatury slavných předků našich náležitě cení, vysoce váží a tiskem rozšiřuje; čímž se zase horlivost k literatuře, láska k vlasti a cit náboženský vzdělává“ (Pešina 1846, s. 786). Jeho výklad o vzniku a původu *Rorátek* lze vnímat také v tomto kontextu, tj. kontextu celoevropského pátrání po středověkých literárních dílech ve vernakulárních jazycích jako dokladech vyspělé a dlouhotrvající kultury nově se emancipujících evropských národů, do něhož se čeští vlastenecky zaměřením intelektuálové zapojili systematickým hledáním starých českých literárních památek, a výrazně tak přispěli ke znovuoživení i edičnímu zpřístupnění úctyhodné části dochované středověké a raně novověké české slovesné tvorby.

K tomuto pátrání po písemných svědčích starobylé slavné minulosti toho kterého jazykového společenství patřilo jak v celoevropském, tak českém kontextu rovněž vytváření novodobých falz a odvážných datačních spekulací. Podle V. Macury (Macura [1983]/2015, s. 116–133) byla první desetiletí 19. století dobou, která takovému mystifikačnímu chování v českém prostředí neobyčejně přála. Mystifikace tak provázejí první projevy emancipačních snah české obrozenské inteligence: dnes nechvalně proslulý „falzifikátor“ Hanka nebyl výjimkou potvrzující pravidlo, naopak se v tomto ohledu příliš neodlišoval od svých současníků Čelakovského, Kolára, Chmelenského ad. Jungmannovské rozhodnutí pro českou kulturu jako zcela kompletní útvar totiž předběhlo situaci: „obrozenská kultura mystifikovala (a nemohla nemystifikovat) jako celek, předstírala totiž před sebou i před světem samozřejmost své existence [...] českou kulturu bylo třeba tehdy zplodit co nejrychleji a v celku“ (Macura 1993, s. 17–18). Čeští obrozenci chtěli svou národní identitu založit na identifikaci přítom-

54 Srov. též Pešinovo úplné mlčení o stavitelích, resp. umělcích podléhajících se na výzdobě katedrály; teprve v padesátých letech 19. století se objevil první systematictější pokus využít Petra Parléře k interpretaci Svatovítské katedrály jako projevu ryze německého ducha, dokladu německé kulturní nadřazenosti nad zaostalým slovanským etnikem, jehož autorem byl profesor pražské Akademie výtvarného umění Bernhard Grueber (Vybíral 2002, s. 43–60).

nosti se slavnou dávnou minulostí, v jejíž existenci věřili, a to si žádalo doplňovat to, co v ní momentálně — navzdory intenzivnímu objevování (slovesných) pramenů, jejich dokumentaci a opětném uvádění do oběhu — (ještě prozatím) chybělo. Toto „vynalézání tradice“ tedy nebylo pouhou nezávaznou hrou; bylo jednou z dobově frekventovaných strategií zpřítomňování minulosti, která obsahovala úsilí o národně identitotvorný a kulturotvorný aspekt, mělo vypovídat o zvláštních hodnotách českého národa (chápaného především jazykově-etnicky), být dokladem jeho starobylosti a kontinuální kulturní vyspělosti. Bylo východiskem z rozporu mezi vysněným ideálem a tíživě prožívanou skutečností, umožňovalo zaplnit bolestně pocítované mezery v minulosti a přítomnosti (Macura 1993, s. 19).

Mystifikace tak lze pojímat jako kulturní symptomy s užitečným analytickým potenciálem, upozorňující na její prázdná či naopak přetížená místa i na dobové recepční stereotypy. Ostatně ani v případě nejznámější obrozenské mystifikace, *Rukopisu královédvorského a zelenohorského*, není — jak připomněl David L. Cooper — případný úmysl jejich tvůrců klamat za účelem osobního profitu (tak jako ani u jiných evropských dobových literárních podvrhů) doložitelný, zato lze velmi dobře sledovat dobové tlaky, motivace a očekávání české společnosti, které „nalezení“ *Rukopisů* bezprostředně předcházely. Zohlednění této perspektivy umožňuje interpretovat *Rukopisy* jako pokus o rekonstrukci české epiky v podobě, v jaké podle dobového přesvědčení musela existovat, a o zaplnění lakuny způsobené předpokládaným zničením starých pramenů, tedy jako pokus, který byl zcela ve shodě s rekonstrukční metodologií dobové filologie (Cooper 2012, s. 28–32).

V této souvislosti stojí za povšimnutí, že Pešinovu horlivému angažmá ve věci rorátní poměrně těsně časově předcházela diskuse vedená na stránkách jím redigovaného *Časopisu katolického duchovenstva* o české chrámové hudbě. Věnoval se jí začátkem třicátých let 19. století zejména Josef Vlastimil Kamarýt: v obsáhlé stati (Kamarýt 1831a) sugestivně vylíčil stav hudby provozované v českých kostelích při mešní liturgii jako úpadkový a volal po odstranění světských prvků (zejména se vymezoval proti pronikání operní hudby do kostelů). V témže roce Kamarýt zároveň vydal první díl své antologie *České národní duchovní písně*. Ta sice nebyla zamýšlena jako praktický zpěvník pro zlepšení onoho tristního stavu,⁵⁵ nicméně v její předmluvě Kamarýt současně nabídl nástroje k emancipaci české duchovní hudby: jednak prostřednictvím citace z Beckovského *Poselkyně starých příběhův českých* připomněl raně novověkou tezi o Češích jako horlivých pěstitelích české duchovní písně a tvůrcích duchovních písní mimořádné kvality i obdivuhodného množství (Kamarýt 1831b, s. XII–XV),⁵⁶ jednak české „nábožné písně“ přímo označil — s odvoláním na Herderovu autoritu — za projev českého národního ducha („u nás kancionál takový jest pravé konservatorium

55 „Tuto nevydávám ještě kancionál, [...] tentž jináče způsoben a spořádán bude“ (Kamarýt 1831b, s. XXIII). V soukromém dopise F. L. Čelakovskému z května 1829 Kamarýt podobně argumentoval, že pro vydání *Českých národních duchovních písní* nepotřebuje žádné svolení či dobrozdání církevní autority, neboť je nevytvořil „k prospěchu nábožnosti“, ale zamýšlí je vydat „jako příspěvky k popisu ducha národního“ (Čelakovský 1865, s. 240).

56 Již výše jsme upozornili na referáty *Časopisu katolického duchovenstva*, které v průběhu třicátých let 19. století tuto tezi znovu citovaly a rozvíjely (Pešina 1835, s. 710; Zahradník 1835, s. 704; ad.).

netoliko církevní, ale právě národní hudby“ — Kamarýt 1831b, s. XXIII), ba dokonce je shledal ve srovnání s písněmi světskými jako jeho projev ryzejší, neboť „i jazyk v nich daleko čistější než ve světských z našich časů, an slovy německými až do hnusení prošnořené jsou“ (Kamarýt 1831b, s. XIX–XX). A především zde také výslovně zmínil rorátní zpěvy jako typický příklad starého českého „posvátného zpěvu“ a postavil je do přímého protikladu k soudobé, podle něho úpadkové praxi chrámové hudby, založené na přetextovávání oblíbených operních árií a na instrumentaci podle úzu operního orchestru:

Kdo chce způsob a vážnost písní takovýchcto [tj. starých českých duchovních písní] poznati, nechť čte a zpívá Roráte neboli Veselé a radostné zpěvy adventní, po kolika stech letech po prvé tiskem vydané od J. H. Pospíšila v Hradci Králové 1823. Které by již pro památku u žádného českého kostela, ba u žádného vzdělanějšího Čecha scházeti neměly. Aby ale každý i tu vznešenou hudbu vážil, nechť sobě dá od umělce některé kousky [Roráte] přehrati na fortepianu [...] a přesvědčí se, zdali takový nábožný zpěv srdce lidské více ku vroucí pobožnosti nerozhraje než mnohá bubnovaná mše novějšího vkusu, v které Don Juanové a Tankredové naši mysl více na divadlo než na oltář a na Boha obracují (Kamarýt 1831b, s. XIII–XIV).

Rorátní zpěvy jako projev autenticky české národní „posvátné hudby“ tedy byly postulovány, Pešina na tento teoretický postulát navázal jednak vytvořením vhodných podmínek pro jejich zavedení do soudobé náboženské praxe v českých katolických kostelích, jednak pokusem o jejich autorskou a datační atribuci. Tu založil na tradiční autoritě, písemném svědectví minulých generací, a veden vírou v katolickou identitu Čechů při tom vycházel z pramenů, které nabízely katolické čtení české minulosti.⁵⁷ Balbínova spekulace o Arnoštovi z Pardubic jako zakladateli *Rorate* navíc souzněla s vírou v Karlovu dobu jako vrcholné období českých dějin, již Pešinova generace sdílela s generacemi českých barokních katolických intelektuálů.

Pešinovo atribučování rorátních zpěvů jako „karlo-arnoštských“ tedy bylo především aktem pseudepigrafickým, připsáním anonymního díla všeobecně respektovaným osobnostem minulosti, jejichž autorita měla garantovat hodnotu atribuovaného díla, a toto připsání bylo zároveň aktem manifestačního přihlášení se k nim. Byl to akt českojazyčného přivlastnění Karla IV. i Arnošta z Pardubic, kteří se svými dochovanými písemnými projevy i společenským postavením hlásili ke středověké západokřesťanské univerzální (a z novodobého hlediska národnostně indiferentní)

⁵⁷ Rovněž J. V. Kamarýt ve výkladu o historii českého duchovního zpěvu vycházel pouze z písemných pramenů katolické provenience (z Beckovského *Poselkyně starých příběhův českých*, na niž se také explicitně odvolal), nicméně tento katolický kněz českou národní duchovní píseň definoval obecně jako „křesťanskou“ (a křesťanství pro něho bylo náboženstvím, „které žádnému neber[e] národnost“ — Kamarýt 1831b, s. VIII) a jakémukoli přímému konfesijnímu určení se v něm důsledně vyhýbal (srov. např. výše zmíněnou skutečnost, že při citování pasáže z *Poselkyně starých příběhův českých* o počátcích české hymnografie vypustil z Beckovského textu negativní hodnocení Jana Husa i Beckovského polemiku s výklady, které za počátek české hymnografie označovaly písňovou tvorbu Jana Husa a jeho následovníků).

latinské ekumeně. Staročeskému literárnímu životu, který se na základě dochovaných písemných památek jevil (a ostatně stále jeví) jako svět převážně anonymní, bez konkrétních tváří, zároveň přibyla dvě slavná jména. V neposlední řadě bylo připsání redakce českých rorátních zpěvů prvnímu pražskému arcibiskupovi z dob nerozdělené české církve dostatečnou garancí jejich (katolicky) věroučné pravověrnosti.

Nelze přitom přehlédnout, že v Pešinově pojetí ani Arnošt z Pardubic, ani Karel IV. vlastně nebyli původci českých rorátních zpěvů: Arnošt měl „pouze“ sebrat již existující české zpěvy a zredigovat je do finální podoby, a to jako součást širšího projektu reformy chrámové hudby v pražské arcidiecézi (o níž podávají svědectví dochované liturgické knihy, jež nechal pro tento účel pořídit), Karel IV. k tomu měl „pouze“ institucionálně zajistit vhodné podmínky. Arnošt z Pardubic se tak v Pešinově pojetí vlastně stal jakýmsi českým pendantem Řehoře Velikého. Podobně jako je raně křesťanský papež Řehoř podle výkladu katolické církve reformátorem křesťanského liturgického zpěvu, jež byl také podle něj pojmenován chorál gregoriánský a jež katolická církev přijala za nejvlastnější projev katolické liturgické hudby, byl podle Pešiny arcibiskup Arnošt reformátorem českých rorátních zpěvů, představujících nejstarší historicky doložitelné projevy českého duchovního zpěvu (jak to později explicitně zformuloval Ferdinand Lehner — srov. Lehner 1881, s. 29), jehož vlastní počátky se nicméně nepostizitelně ztrácejí v ještě mnohem dávnější minulosti.

Obrozené mystifikace zakládaly národní identitu jako celek na vědomé fikci, znamením skutečné emancipace národa se stalo teprve jejich zpochybnění (Macura 1993, s. 19), vyjádřené zejména odhalováním novodobých literárních falz. To si také žádalo hledání spolehlivých metod ověřování původu a datace nacházených rukopisů, resp. precizování metod stávajících. Také v případě českých rorátních zpěvů se postupně jako klíčový úkol české badatelské komunity definovala potřeba nové datační a atribuční kritiky českých rorátních zpěvů, založené na filologické kritice rorátních pramenů. De facto k ní vyzval opatrně formulovanými pochybnostmi o správnosti atribuce českých rorátních zpěvů Arnoštovi z Pardubic Karel Konrád, jenž také zároveň zřejmě jako první veřejně pojmenoval nejslabší moment konceptu *Karlo-arnoštského roráte*, tj. neexistenci pramenného doložení českých rorátních zpěvů před 16. stoletím (srov. Konrád 1881, s. 105, 117–118), centrem rorátního bádání ji však rezolutně učinil teprve Zdeněk Nejedlý (Nejedlý 1954, zejména s. 371–387), jenž podal tvrdou kritiku Pešinových směklých datačních hypotéz a jeho nadšeně odvážného výkladu geneze českých rorátních zpěvů, nesených vírou ve správnost katolicky pojatého češství (byť ji Nejedlý explicitně koncipoval — jako ostatně celou svou monografii — jako polemiku s Konrádovým výkladem v *Dějínách posvátného zpěvu staročeského*).⁵⁸ Nejedlý se nijak nerozpákoval na ona problematická místa dosavad-

⁵⁸ Argumentační strategie, které Nejedlý použil v polemice s K. Konrádem, by si zasloužily samostatnou pozornost: svou návaznost na některé výsledky Konrádova bádání (viz zejména Konrádovo identifikování některých textových i hudebních předloh českých rorátních zpěvů) a některé jeho teze (viz zejména Konrádovo pochybování o správnosti tradovaného autorství a datace českých rorátních zpěvů či přiznání neexistence jejich pramenného doložení před 16. stoletím), jejich rozvíjení a domýšlení Nejedlý nepřiznal. Namísto toho se snažil o difamaci Konrádova díla jako celku poukazem na vybrané dílčí omyly (viz např. Nejedlý 1954, s. 373–374), případně Konrádovi připisoval názory předcho-

ního výkladu dějin českých rorátů poukázat přímo, ba dokonce se pokusil dosavadní výklady o českých rorátních zpěvech zcela odmítnout a nahradit je výkladem zcela jiným: české roráty jsou podle něj „dílem zpěvu husitského“ (Nejedlý 1954, s. 387).⁵⁹

Nejedlého přesvědčivé vyvrácení předpokladu, že v případě královéhradeckého rorátního manuskriptu nejde o opis pořizený v osmdesátých letech 16. století z nedochované staročeské předlohy pocházející z doby Karla IV., ale nenabídlo vlastně nijak zásadní datační změnu: spor se nevedl o to, zda je *Roráte* původu středověkého, či novodobého, jako tomu bylo např. v případě *Rukopisů královédvorského a zelenohorského*, ale „pouze“ o to, zda pochází ze 14., či 16. století. Navíc v tomto případě nešlo o znovuobjevení zapomenuté staré české (literární) památky: české rorátní zpěvy se z raně novověkých rorátních rukopisů uchovávaných na kůru kostela sv. Ducha zpívaly podle svědectví J. H. Pospíšila, V. Pešiny aj. ještě v prvních desetiletích 19. století. Nicméně právě otázka délky recepce českých rorátních zpěvů nebyla pro emancipující se (jazykově-etnicky definovanou) českou společnost vůbec nepodstatná. *Roráte* totiž náleží mezi nemnohé staré české texty, u nichž bylo možné kontinuální recepce na základě pramenů (re)konstruovat a jež tak mohly názorně demonstrovat kontinuitu jazykově české kultury, její nepřerušené existence v bohemikálním prostoru, jež zároveň zakládala právo na její další trvání v tomto prostoru i v budoucnosti, navzdory jeho aktuálně tíživě prožívané vícejazyčnosti a multietnicitě. Čeští vlastenečtí intelektuálové si tento potenciál českého *Roráte* velice dobře uvědomovali, jak o tom svědčí výše zmiňované Pešinovo a posléze v ještě vygradovanější podobě Konrádovo vyprávění o jeho ohrožení a záchraně, o téměř úplném vymření a až zázračném znovuoobnovování českých rorátních zpěvů, jež tak působivě artikulovalo nepřetrženou kontinuitu jejich recepce navzdory všem protivenstvím ohrožujícím je zvenčí či zevnitř. V té souvislosti nebylo nepodstatné, zda tuto kontinuitu, navíc vázanou na stále společensky prestižní sakrální prostor, lze vykázat už od karlovské, či pouze od rudolfínské doby, a do hry též vstupovala zásadně rozdílná náboženská situace českých zemí v době Karlově a Rudolfově, v době nábožensky jednotné a době konfesijně rozpolcené, a navíc většinou nekatolické.

Teprve pro Z. Nejedlého se prioritní záležitostí stala právě otázka konfesijní příslušnosti *Roráte*, související s obecnější otázkou konfesijní identity českého národa. Právě jí byl Nejedlý ochoten obětovat i onen kontinuální aspekt českých rorátních zpěvů: jejich recepce v českých zemích „pohusitské“, resp. „postutrakvistické“ doby, spjatá mj. s jejich katolickou reliktuou, ho nezajímala. Výhradním sepětím s liturgií husitské a kališnické církve 15. a 16. století tak českým rorátním zpěvům přiřkl pozici sice důležitého dokladu slavné české minulosti, který však nyní nemůže být už

zích nebo soudobých katolických badatelů či ho citoval nepřesně (např. Konrád napsal, že rorátní rukopisy „krutá lítice válečná pohubila“ — Konrád 1881, s. 97, Nejedlý mu však do úst vložil tvrzení, že je poničili husité — Nejedlý 1954, s. 376).

59 Nejedlého závěry (např. dataci nejstarších dokladů rorátní mše v českých zemích) v lecčems podstatně přehodnotil Dobroslav Orel, své příspěvky k rorátnímu bádání (viz zejména Orel 1921) ovšem nekoncipoval jako polemiku (explicitně na neudržitelnost některých Nejedlého tezí poukázal až Mráček 1977, s. 232–233). Orlův přínos k bádání o českých, potažmo bohemikálních rorátních zpěvech je natolik komplexní, že si zaslouží samostatné zhodnocení.

vlastně recipován jinak než jako historický dokument či sekularizovaná koncertní skladba, neboť utrakvistická liturgie už patřila dávné minulosti — vázanost na církevní rítus pro Nejedlého zjevně nebyla podstatná, vždyť česká společnost jeho doby disponovala vlastními (sekulárními) rituály, jež husitství, potažmo kališnictví zpřítomňovaly jinými způsoby. Zároveň nelze přehlédnout, že navzdory snaze o programovou kritiku katolického bádání o českých rorátních zpěvech zůstal Nejedlý vlastně plně v jeho zajetí. Svůj výklad o původu českých rorátních zpěvů totiž de facto vytvořil prostou negací výkladu katolického, tj. apriorním vyloučením předhusitského a pobělohorského období, tedy těch časových etap, které naopak zdůrazňovalo katolické čtení. Také pro Nejedlého tak vlastně zůstal určující striktně konfesijní výklad dějin bohemikálních rorátních zpěvů,⁶⁰ a to navzdory jejich několikeré konfesijní a (para)liturgické reliktuře, jež se pro jejich recepci v českém prostředí naopak jeví být příznačná.

Také nelze přehlédnout, že Nejedlý ve svém úsilí demystifikovat katolický výklad českých rorátních zpěvů, potažmo celé české hymnografie, jsa veden úpornou snahou o výlučně husitskou relikтуру počátků českého duchovního zpěvu, vytvořil mystifikaci novou. V návaznosti na staré reformační prameny domácí i zahraniční, jež za skladatelskou osobnost české hymnografie označovaly Jana Husa a připisovaly mu též autorství několika českých duchovních písní, vytvořil Nejedlý — zjevně inspirovan osobností Martina Luthera — působivý koncept Husa-skladatele českých duchovních písní, který více než století před slavným německým náboženským reformátorem činí vlastně totéž co on: v Betlémské kapli provádí — svým církevním nadřazeným navzdory — reformu liturgické hudby a pokládá základy západokřesťanského liturgického zpěvu ve vernakulárním jazyce.⁶¹ „Katolický“ Arnošt z Pardubic měl být nahrazen reformačním Janem Husem, rorátní zpěvy husitskou duchovní, či lépe duchovně-válečnou písní.

Rorate karlo-arnoštské se tak i přes počáteční úspěch stalo projektem v posledku odmítnutým a odsouzeným k zapomnění; obdobně je tomu i s jeho původcem V. M. Pešinou, jehož jméno je dnes známé snad jen znalcům historie Svatovítské katedrály. Jestliže česká národní společnost prakticky až do revolučních let 1848–1849 v Pešínově činnosti a činnosti mnoha dalších českých katolických kněží, v jejichž životním půso-

⁶⁰ České rorátní zpěvy jako fenomén přesahující jedno náboženské vyznání tematizoval před vystoupením D. Orla (1921) snad jen F. Pelikán. Ten se je pokusil spojit kromě katolické církve také s jednotou bratrskou, jež podle něj „nemalé zásluhy o ně měla“ (Pelikán 1840, s. 557), čímž také zároveň nepřímo polemizoval s výše uvedeným Pešínovým argumentem o zániku rorátních zpěvů v důsledku rozpadu církevní jednoty v Čechách. Toto spojení *Rorate* s českými bratry je tím zajímavější, že Pelikán se přitom odvolal jednak na ústní svědectví svého pěstouna, katolického kněze Josefa Černého, jednak na soupis raně novověkých rorátních tisků v Jungmannově *Historii literatury české*, a to navzdory tomu, že formulace jejich titulů svědčí spíše o jejich utrakvistické, příp. luterské provenienci.

⁶¹ Toto pojetí Jana Husa podrobil zásadní kritice teprve na konci šedesátých let 20. století Jan Kouba (je příznačné, že jeho text byl nejprve publikován v zahraničí — srov. Kouba 1969), navzdory tomu se však mýtus Husa-skladatele českých duchovních písní a reformátora duchovního zpěvu udržuje v české společnosti — jak to ostatně dokládají i četné příspěvky spojené s nedávným Husovým výročím — prakticky dodnes (celou problematiku přehledně resumují Holeton — Vlhová-Wörner 2015, s. 291–301).

bení se nedílně spojovala vroucí zbožnost katolického duchovního se zaníceným českým vlastenectvím, služba českému národu se službou Bohu a katolické církvi a zároveň s lojalitou vládnoucí (katolické) dynastii, neviděla rozpor, zklamané revoluční snahy a legitimizace jejich porážky katolickou církví přivedla postupně představitele českého národního hnutí až k interpretaci katolictví jako protičeského jevu. Především v průběhu druhé poloviny 19. století začala intenzivně narůstat identifikace českého národního hnutí s husitskou, resp. konfesijně nerozlišeně pojímanou českou reformační tradicí, jež byla stále více interpretována výhradně sekulárně, nacionálně politicky (Rak 2003, s. 134; Nešpor a kol. 2010, s. 157–168, 287). České národní hnutí se tak s katolickou církví, potažmo církví a náboženstvím vůbec, stále více rozcházelo (Gaži 2010, s. 83–91).

Pro většinu českých intelektuálů začalo být problematickým samo spojení katolictví a češství, a tedy nejen přivlastnění českých rorátních zpěvů českou katolickou církví a snahy o jejich katolicky profilovanou historii, jak lze názorně vidět v případě Z. Nejedlého, nýbrž v posledku i sama Pešinova osobnost. Proto nepřekvapí, že Milošlav Hýsek začátkem 20. století sice vyzvedl Pešinovo působení v moravské Blučině (Pešina byl podle něj nejvýznamnějším vlastencem na Moravě dvacátých let 19. století), ovšem jeho obdobně motivované snahy po odchodu do Prahy paušálně zhodnotil jako selhání: vyčetl Pešinovi, že u něj byl „národ zaměněn za církev, jen z jejího hlediska pozorováno všechno“ (Hýsek 1908, s. 149). S tímto popíráním katolické a posléze vůbec církevní identity Čechů a s vytěšňováním katolictví z výkladů české minulosti či naopak jeho zveličováním až absolutizováním se novodobá společnost, jež se označuje jako česká, nedokázala — navzdory již vícegeneračnímu badatelskému úsilí — stále ještě vyrovnat. Také příběh *Rorate karlo-arnoštského* a jeho tvůrce nabízí v tom směru materiál ke kritické reflexi, o potřebě demystifikace stále silně působícího mytu „zlatého věku“ Karla IV. (jak ukázalo i nedávné karlovenské jubileum) ani nemluvě.

PRAMENY

anonymní

[Český rorátník z let 1585–1586], rkp., Hradec Králové, Muzeum východních Čech, sign. Hr 11 (Repertorium I/2, č. 1023/126).

[Graduál český z let 1593–1604 — zimní část], rkp., Hradec Králové, Muzeum východních Čech, sign. Hr 13 (Repertorium I/2, č. 1024/127).

O roratech a kancionálech. *Časopis katolického duchovenstva* 18, 1837, č. 4, s. 675–677.

Rorate aneb Vroucné prozpěvování katolických křesťanů o nestihlém tajemství vtělení Spasitele světa Ježíše Krista. F. Jeřábek, Mladá Boleslav 1812.

Rorate aneb Zpěvy celotýhodní, které se skrze celý advent v Městech Pražských v rozličných chrámech Páně od pobožných katolických

křesťanův od starodávna pobožně čtou a neb zpívají... J. P. Kyncl, Mladá Boleslav 1736 (Knihopis č. 14882).

Rorate neboli Radostné zpěvy adventní s nápěvy pro celý týden a Štědrý večer. Zavedené za času císaře a krále Karla IV., přelavné paměti, a Arnošta, prvního arcibiskupa pražského, v metropolitním chrámu Páně sv. Víta. Opatřené nyní doprovázením varhan od Jana Nepomuka Škroupa, kapelmistra při téměř hlavním chrámu Páně. J. Hoffmann, Praha 1847.

Rorate neboli Radostné zpěvy adventní, z času císaře a krále Karla IV. Vydává dle Královéhradeckého rukopisu od roku 1586 ... Václav M. Pešina ... Dědictví svatojanské, Praha 1838.

Rorate neboli Radostné zpěvy adventní, z času císaře a krále Karla IV. Dle královéhradeckého rukopisu

- od roku 1586..., ed. Václav M. Pešina. Dědictví svatojanské, Praha 1839, 2. vyd.
- Roráte neboli Radostné zpěvy adventní, zavedené za času císaře a krále Karla IV., přeslavné paměti, a Arnošta, prvního arcibiskupa pražského. Dle nejstarších pramenů tištěných i psaných...**, eds. O. Horník — L. Kulhánek. R. Storch, Praha [1906].
- Roráte neboli Veselé a radostné zpěvy adventní o vtělení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krysta v přechistý život Marye Panny.** J. F. Pospíšil, Hradec Králové 1823.
- Roráte neboli Veselé a radostné zpěvy adventní o vtělení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krysta v přechistý život Marye Panny**, ed. Václav M. Pešina. Dědictví svatojanské, Praha 1837.
- Balbinus, Bohuslaus:** *Vita venerabilis Ernesti.* Archiepiscopali Typographia, Praga 1664.
- Beckovský, Jan František:** *Poselkyně starých příběhův českých I.* J. K. Jeřábek, Praha 1700.
- Čelakovský, František Ladislav:** *Sebrané listy.* E. Grégr, Praha 1865.
- Havránek:** Roráte s generalním basem. *Časopis katolického duchovenstva* 25, 1844, č. 2, s. 422–424.
- Hýsek, Miloslav:** K pobytu Václava Pešiny na Moravě. *Časopis Matice moravské* 32, 1908, s. 137–149.
- Jungmann, Josef:** *Historie literatury české.* B. n., Praha 1825.
- Jungmann, Josef:** *Historie literatury české.* České museum, Praha 1849, 2., dopl. vyd.
- Kamarýt, Josef Vlastimil:** Slovo o nynější církevní hudbě. *Časopis katolického duchovenstva* 12, 1831a, č. 2, s. 280–288.
- Kamarýt, Josef Vlastimil:** Předmluva. In *týž: České národní duchovní písně.* J. H. Pospíšil, Praha – Hradec Králové 1831b, s. [V]–XXIV.
- Konrád, Karel:** *Dějiny posvátného zpěvu staročeského I.* Cyrilometodějská kněhtiskárna, Praha 1881.
- Lehner, Ferdinand:** Slavnost Karlova a Rorate. *Cecilie* 5, 1878, č. 12, s. 89–91.
- Lehner, Ferdinand:** Pražský seminář II. Advent (Zpěvy rorátní). *Cyrl* 8, 1881, č. 4, s. 28–30.
- Michl. (?):** O Roráte polickém. *Časopis katolického duchovenstva* 19, 1838, č. 3, s. 523–524.
- Nejedlý, Zdeněk:** *Dějiny husitského zpěvu I. Zpěv předhusitský.* Nakladatelství ČSAV, Praha 1954.
- Orel, Dobroslav:** Staročeské roráty. Úvodní slovo. In *týž* (ed.): *Český kancionál.* Státní nakladatelství, Praha 1921, s. 10–22.
- Pelikán, František:** Zpěvy úsvitní nebo Roráte svobodného města Týniště nad Orlicí. *Časopis katolického duchovenstva* 21, 1840, č. 3, s. 553–567.
- Pešina, Václav:** ref. Katolický kancionál k vzdělání a roznícení skutečné veřejné i domácí pobožnosti... *Časopis katolického duchovenstva* 16, 1835, č. 4, s. 710–711.
- Pešina, Václav:** O Roráte, zvláště Králohradeckém. Předmluva k Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 18, 1837, č. 3, s. 518–528.
- Pešina, Václav:** Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 19, 1838a, č. 1, s. 168–169.
- Pešina, Václav:** Vydání naše královohradeckých zpěvů rorátních... *Časopis katolického duchovenstva* 19, 1838b, č. 3, s. 524 (podepsáno „Redakcí“).
- Pešina, Václav:** Roráte, zpěvy adventní, z času Karla IV., od Arnošta z Pardubic a Malovců ... v královském chrámu sv. Víta zavedené. *Časopis katolického duchovenstva* 19, 1838c, č. 4, s. 734 (nepodepsáno).
- Pešina, Václav:** Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 20, 1839a, č. 2, s. 411 (nepodepsáno).
- Pešina, Václav:** Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 20, 1839b, č. 3, s. 621 (podepsán jako „Redaktor a ředitel Dědictví svatojanského“).
- Pešina, Václav:** *Kapitola hlavního chrámu Páně sv. Víta v Praze za času sv. Jana Nepomuckého.* Dědictví sv. Jana Nepomuckého, Praha 1840.
- Pešina, Václav:** Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 23, 1842, č. 4, s. 770 (nepodepsáno).
- Pešina, Václav:** Roráte. *Časopis katolického duchovenstva* 24, 1843, č. 4, s. 746–747 (nepodepsáno).
- Pešina, Václav:** Generální bas Karlo-arnoštského roráte proč nevychází? *Časopis katolického duchovenstva* 26, 1845, č. 4, s. 771–772 (nepodepsáno).

Pešina, Václav: Roráte neboli Radostné zpěvy adventní s nápěvy pro celý týden a Štědrý večer... *Časopis katolického duchovenstva* 27, 1846, č. 4, s. 786–791.

Pešina, Václav: *Stručně popsání pražského hlavního chrámu svatého Víta jakožto hrobovního kostela sv. Jana Nepomuckého...* Rohlíček — Sievers, Praha 1868.

Pospíšil, J.: Roráte v Polště. *Časopis katolického duchovenstva* 19, 1838, č. 1, s. 170.

Zahradník, Vincenc: ref. Nábožné písně katolických křesťanů... *Časopis katolického duchovenstva* 16, 1835, č. 4, s. 703–704.

Zahradník, Vincenc: ref. Starověký zpěv o umučení Pána našeho Ježíše Krista... *Časopis katolického duchovenstva* 18, 1837, č. 4, s. 650.

LITERATURA

Bahnová, Zuzana: *České roráty v 2. polovici 16. století. Ústav hudební vědy FF UK, Praha 1997 [diplomová práce].*

Cooper, David L.: Padělký jako romantická forma autorství. Rukopisy královédvorský a zelenohorský ze srovnávací perspektivy. *Česká literatura* 60, 2012, č. 1, s. 26–44.

Černý, Jaromír: *Soupis hudebních rukopisů muzea v Hradci Králové. Miscellanea musicologica* 19. UK, Praha 1966.

Fukač, Jiří: Roráty, in Jiří Vysloužil (red.): *Slovník české hudební kultury.* Supraphon, Praha 1997, s. 789–790.

Gaži, Martin: Římští katolíci mezi „barokním“ katolictvím a „moderním“ katolicismem. In: Zdeněk R. Nešpor a kol.: *Náboženství v 19. století. Nejcírkevnější století, nebo období zrodu českého ateismu?* Scriptorium, Praha 2010, s. 16–95.

Holeton, David — Vlhová-Wörner, Hana: *The Second Life of Jan Hus: Liturgy, Commemoration, and Musik.* In František Šmahel — Ota Pavlíček (eds.): *A Companion to Jan Hus.* Brill, Leiden 2015, s. 289–324.

Homola, Oleg: Jan Hostivít Pospíšil. In: Jiří Opelík (red.): *Lexikon české literatury 3/II.* Academia, Praha 2000, s. 1022–1027.

Hrdina, Martin — Piorecká, Kateřina (eds.): *Historické fikce a mystifikace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 33. ročníku symposia k problematice 19. století.* Academia, Praha 2014.

Jedlička, Jaromír: *Soupis tisků Jana Hostivíta Pospíšila.* KRUH, Hradec Králové 1970.

Kouba, Jan: Jan Hus und das geistliche Lied. *Jahrbuch für Liturgik und Hymnologie* 14, 1969, s. 190–196.

Kouba, Jan: Období reformace a humanismu (1434–1620). In: *Československá vlastivěda IX, Umění, sv. 3 Hudba.* Horizont, Praha 1971, s. 53–86.

Kratochvílová-Šárovcová, Martina: Adventní motivy v iluminovaných rukopisech 16. století. In: Kateřina Horníčková (ed.): *Žena ve člunu. Sborník J. Hlaváčkové.* Artefactum, Praha 2007, s. 39–52.

Křivský, Pavel: *Literární pozůstalost. Václav Michael Pešina (1782–1859).* LA PNP, Praha 1974.

Macura, Vladimír: *Masarykovy boty a jiné semi(o)fejetony.* Pražská imaginace, Praha 1993.

Macura, Vladimír: *Znamení zrodu a české sny,* eds. Kateřina Piorecká — Milena Vojtková. Academia, Praha 2015.

Merhautová, Anežka, a kol.: *Katedrála sv. Víta v Praze.* Academia, Praha 1994.

Mikulec, Jiří: Historische Argumentation im konfessionellen Zeitalter. Kaiser Karl IV. und die Rekatholisierung Böhmens im 17. Jahrhundert. In: Joachim Bahlcke — Karen Lambrecht — Hans-Christian Maner (eds.): *Konfessionelle Pluralität als Herausforderung. Koexistenz und Konflikt im Spätmittelalter und Früher Neuzeit.* Leipziger Universitätsverlag, Leipzig 2006, s. 477–487.

Mikulec, Jiří, a kol.: *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě.* Nakladatelství Historický ústav, Praha 2013.

Mráček, Jaroslav: Sources of Rorate Chants in Bohemia. *Hudební věda* 14, 1977, s. 230–241.

Nešpor, Zdeněk R., a kol.: *Náboženství v 19. století. Nejcírkevnější století, nebo období*

zrodu českého ateismu?. Scriptorium, Praha 2010.

Pešek, Josef: Jan Hostivít Pospíšil. *Typografia* 22, 1911, č. 5–12, s. 72–76, 83–87, 102–107, 117–122, 133–138, 146–149, 159–162, 175–181; 23, 1912, č. 1–3, s. 1–6, 19–22, 29–32.

Rak, Jiří: Dělníci na vinici Páně, nebo na roli národní?. In: Zdeněk Hojda — Roman Prahel (eds.): *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*. KLP — Koniasch Latin Press, Praha 2003, s. 128–138.

Rybička, Antonín: Václav Michal Pešina rytíř z Čechorodu. In: František Ladislav Rieger (red.): *Slovník naučný* VI. I. L. Kober, Praha 1887, s. 284–285.

Sadílková, Pavla: Interpretace dostavby a posvátného významu pražské katedrály v textech kolem roku 1800. In: Zdeněk Hojda — Roman Prahel (eds.): *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*. KLP — Koniasch Press, Praha 2003, s. 268–275.

Smyčková, Kateřina: Prameny k lidovému zpěvu při mši v 17. a 18. století. *Hudební věda* 51, 2014, č. 1–2, s. 133–148.

Šárovcová, Martina: Ikonografie českých renesančních iluminovaných rorátníků. *Clavibus unitis* 2, 2013, s. 5–18.

Škarpová, Marie: „Mezi Čechy, k pobožnému zpívání náchylnými“ *Šteyerův Kancionál český, kanonizace hymnografické paměti a utváření katolické identity*. FF UK, Praha 2015.

Škarpová, Marie: Vydání českých rorátů Janem Hostivítem Pospíšilem. *Drobnička k recepci staré české hymnografie v 19. století*. In: Veronika Faktorová — Jana Pácalová — Zuzana Urválková (eds.): *Víno, ženy, zpěv. V(d)ěčné téma literárních dějin. Studie z literatury ad honorem Dalibor Tureček*. České Budějovice, Jihočeská univerzita 2017, s. 57–70.

Vybíral, Jindřich: *Česká architektura na prahu moderní doby. Dvanáct esejů o devatenáctém století*. Argo — VŠUP, Praha 2002.

Vybíral, Jindřich: Sen o katedrále. In: Zdeněk Hojda — Roman Prahel (eds.): *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*. KLP — Koniasch Press, Praha 2003, s. 276–285.

Zemanová-Oubrechtová, Marcela: Idea dostavby chrámu sv. Víta na Pražském hradě v době předbřeznové jako svatý trojhlas náboženského, vlasteneckého a uměleckého významu. In: Miloš Havelka a kol.: *Víra, kultura a společnost. Náboženské kultury v českých zemích 19. a 20. století*. P. Mervart, Červený Kostelec 2012, s. 359–389.